

**LIFE
ARCPROM**

ΑΝΘΡΩΠΟΣ / UOMO / HUMAN
/ / /
ΑΡΚΟΥΔΑ / ORSO / BEAR

LIFE18 NAT/GR/000768

Improving human-bear coexistence in 4 National Parks of South Europe

Report of Action C1. Stakeholder consultation and Involvement

Τελική έκθεση δράσης C1. Διαβούλευση με τα ενδιαφερόμενα μέρη και συμμετοχή

Resoconto finale dell'Azione C1. Consultazione e coinvolgimento delle parti interessate

September 2024

Contents

Summary In English, Greek, and Italian	Page 3
Report of Action C1 in Greek National Parks (Rodopi Mountain Range National Park, Prespa National Park, Northern Pindos National Park)	Page 4
Report of Action C1 in Maiella National Park, Italy	Page 19
Annex 1. Date, park, total number of participants, and agenda points for all events organized within the frame of Action C1 of LIFE ARCPROM	Page 46

Summary

The present deliverable has been prepared within the frame of Action C1 (Stakeholder consultation and involvement) of LIFE ARCPROM and includes the the final Report of the Action which has been implemented in three Greek National Parks (Rodopi Mountain Range National Park, Prespa National Park, Northern Pindos National Park) and in Maiella National Park, Italy.

The deliverable involves a first section authored by colleagues who worked in the three Greek National Parks and a second section authored by colleagues who worked in Maiella National Park.

Annex 1 includes detailed information for all participatory processes which have taken place under the frame of this action.

Περίληψη

Το παρόν παραδοτέο αφορά τη Δράση C1 (Διαβούλευση με τα ενδιαφερόμενα μέρη και συμμετοχή) του έργου LIFE ARCPROM και περιλαμβάνει την Τελική Αναφορά της Δράσης που υλοποιήθηκε σε τρία Εθνικά Πάρκα στην Ελλάδα (Εθνικό Πάρκο Οροσειράς Ροδόπης, Εθνικό Πάρκο Πρεσπών, Εθνικό Πάρκο Βόρειας Πίνδου) και στο Εθνικό Πάρκο Maiella στην Ιταλία.

Το παραδοτέο περιέχει ένα πρώτο τμήμα το οποίο επιμελήθηκαν οι συνάδελφοι που εργάστηκαν στα Εθνικά Πάρκα στην Ελλάδα και ένα δεύτερο τμήμα που ετοίμασαν οι συνάδελφοι από το Εθνικό Πάρκο Maiella.

Το Παράρτημα 1 περιέχει λεπτομερείς πληροφορίες για όλες τις συμμετοχικές διαδικασίες που πραγματοποιήθηκαν στο πλαίσιο αυτής της δράσης.

Riepilogo

Il presente deliverable è stato preparato nell'ambito dell'Azione C1 (Consultazione e coinvolgimento degli stakeholder) di LIFE ARCPROM e include il rapporto finale dell'Azione che è stata implementata in tre Parchi nazionali greci (Parco nazionale della catena montuosa dei Rodopi, Parco nazionale di Prespa, Parco nazionale del Pindo settentrionale) e nel Parco nazionale della Maiella, in Italia.

Il deliverable comprende una prima sezione redatta da colleghi che hanno lavorato nei tre Parchi nazionali greci e una seconda sezione redatta da colleghi che hanno lavorato nel Parco nazionale della Maiella.

L'Allegato 1 include informazioni dettagliate per tutti i processi partecipativi che hanno avuto luogo nell'ambito di questa azione.

LIFE ARCPROM

LIFE ARCPROM

Improving human-bear coexistence in 4 National Parks of South Europe

LIFE18 NAT/GR/000768

Τελική αναφορά Δράσης C1 για τα τρία Εθνικά Πάρκα στην Ελλάδα - Διαβούλευση με τα ενδιαφερόμενα μέρη και συμμετοχή

Report of Action C1 for the three Greek National Parks - Stakeholder consultation and involvement

Rapporto sull'Azione C1 per i tre Parchi Nazionali greci - Consultazione e coinvolgimento delle parti interessate

30 Σεπτεμβρίου 2024

**Δρ. Γιώργος Χατζηνάκος, Δρ. Δημήτρης Μπορμπουδάκης,
Δρ. Τάσος Χοβαρδάς**

t.hovardas@callisto.gr

ΚΑΛΛΙΣΤΩ

Ομάδα Κοινωνικών Διαστάσεων

Περιεχόμενα

Περίληψη στην Ελληνική γλώσσα	Σελ. 6
Περίληψη στην Αγγλική γλώσσα	Σελ. 6
Περίληψη στην Ιταλική γλώσσα	Σελ. 6
1. Εισαγωγή	Σελ. 7
2. Μεθοδολογία	Σελ. 7
3. Αποτελέσματα	Σελ. 10
4. Συνολική Αξιολόγηση της Δράσης C1	Σελ. 16
5. Συμπεράσματα	Σελ. 18
6. Αναφορές	Σελ. 18

Περίληψη

Το παρόν παραδοτέο περιγράφει τη μεθοδολογία και τα βασικά συμπεράσματα της Δράσης C1 του ευρωπαϊκού προγράμματος LIFE ARCPROM (Διαβούλευση με τα ενδιαφερόμενα μέρη και συμμετοχή), η οποία επικεντρώνεται στην ενεργή εμπλοκή των ενδιαφερομένων μερών για τη βελτίωση της συνύπαρξης ανθρώπων και καφέ αρκούδας (*Ursus arctos*) στα τρία Εθνικά πάρκα στην Ελλάδα (Εθνικό Πάρκο Οροσειράς Ροδόπης, Εθνικό Πάρκο Πρεσπών, Εθνικό Πάρκο Βόρειας Πίνδου. Για τη διατήρηση του συγκεκριμένου είδους προτεραιότητας είναι προϋπόθεση η αποτελεσματική διαχείριση των συγκρούσεων μεταξύ αρκούδων και των τοπικών κοινωνιών. Η Δράση C1 χωρίζεται σε δύο υποδράσεις: την Ανάλυση Ενδιαφερομένων Μερών (C1.1) και τη δημιουργία Τοπικών Πλατφορμών (C1.2). Κύριος στόχος της Δράσης C1 είναι η ανάπτυξη ενός συμμετοχικού πλαισίου συνεργασίας μεταξύ των ενδιαφερομένων μερών για τη διαχείριση των ζητημάτων που σχετίζονται με την καφέ αρκούδα. Η ενεργή συμμετοχή των εμπλεκόμενων μερών αποτελεί κρίσιμο παράγοντα για την επιτυχία και βιωσιμότητα των σχετικών πρωτοβουλιών.

Summary

The present deliverable describes the methodology and main outcomes of Action C1 of LIFE ARCPROM (Stakeholder consultation and involvement), which focuses on engaging stakeholders in the improvement of human-besr coexistence (*Ursus arctos*) in the three Greek National Parks (Rodopi Mountain Range National Park, Prespa National Park, Northern Pindos National Park). For conserving this focal priority species, the effective management of human-bear conflicts is a crucial prerequisite. Action C1 is distinguished in two Sub-actions: Stakeholder analysis (C1.1) and Local Platforms for Coexistence between People and Bears (C1.2). The main aim of Action C1 is the development of participatory processes which would allow for stakeholder collaboration in order to effectively manage a series of issues related to bear presence. Stakeholder engagement is key for any success and sustainability of all relevant initiatives.

Riepilogo

Il presente deliverable descrive la metodologia e i principali risultati dell'Azione C1 di LIFE ARCPROM (Consultazione e coinvolgimento degli stakeholder), che si concentra sul coinvolgimento degli stakeholder nel miglioramento della coesistenza uomo-orso (*Ursus arctos*) nei tre parchi nazionali greci (Parco nazionale della catena montuosa dei Rodopi, Parco nazionale di Prespa, Parco nazionale del Pindo settentrionale). Per la conservazione di questa specie prioritaria, la gestione efficace dei conflitti uomo-orso è un prerequisite cruciale. L'Azione C1 si distingue in due sotto-azioni: Analisi degli stakeholder (C1.1) e Piattaforme locali per la coesistenza tra persone e orsi (C1.2). L'obiettivo principale dell'Azione C1 è lo sviluppo di processi partecipativi che consentano la collaborazione degli stakeholder al fine di gestire efficacemente una serie di questioni relative alla presenza degli orsi. Il coinvolgimento degli stakeholder è fondamentale per qualsiasi successo e sostenibilità di tutte le iniziative pertinenti.

1. Εισαγωγή

Η Δράση C1 του έργου LIFE ARCPROM υλοποιήθηκε στις τέσσερις περιοχές εφαρμογής: Τα Εθνικά Πάρκα Βόρειας Πίνδου, Πρεσπών και Ροδόπης στην Ελλάδα, και το Εθνικό Πάρκο Μαγιέλα στην Ιταλία. Οι στόχοι της δράσης επικεντρώθηκαν στη μείωση των συγκρούσεων ανθρώπου-αρκούδας και την προώθηση βιώσιμων πρακτικών συνύπαρξης. Οι κύριοι στόχοι της Δράσης C1 είναι οι εξής:

- Ανάλυση και Κατανόηση των Ενδιαφερομένων Μερών: Μέσω ποιοτικών και ποσοτικών ερευνών, αναλύθηκαν οι αντιλήψεις, οι στάσεις και οι προθέσεις των εμπλεκόμενων μερών, ώστε να διευκολυνθεί η συνύπαρξη τοπικών κοινωνιών-αρκούδας.
- Προώθηση Συνεργασίας και Εμπιστοσύνης: Δημιουργήθηκαν τοπικές «Πλατφόρμες Συνύπαρξης» που προσπάθησαν να ενισχύσουν τη συμμετοχική λήψη αποφάσεων και προώθησαν την οικοδόμηση εμπιστοσύνης και αλληλοκατανόησης μεταξύ των εμπλεκόμενων φορέων.
- Ανάπτυξη Καλών Πρακτικών: Οι πρακτικές που προωθήθηκαν εστιάζουν στη διατήρηση της αρκούδας μέσω μέτρων αποτροπής ζημιών που συνήθως προκαλούν οι αρκούδες, όπως οι ηλεκτροφόρες περιφράξεις και το δίκτυο κτηνοτρόφων για την ανταλλαγή σκύλων φύλαξης κοπαδιών.
- Διαχείριση Συγκρούσεων: Εφαρμόστηκαν στρατηγικές που αποσκοπούν στη μείωση των συγκρούσεων μεταξύ τοπικών κοινωνιών και αρκούδων, ειδικά σε περιοχές όπου οι αρκούδες προσεγγίζουν ανθρώπινους οικισμούς και εγκαταστάσεις, και ακόμη ειδικότερα, όταν αυτές οι προσεγγίσεις επαναλαμβάνονται.

2. Μεθοδολογία

Η μεθοδολογία που ακολουθήθηκε στη Δράση C1 συνδύασε ποιοτικές και ποσοτικές προσεγγίσεις. Οι δύο υποδράσεις C1.1 και C1.2 ανέπτυξαν ένα ολοκληρωμένο σχέδιο διαβούλευσης και εμπλοκής των τοπικών κοινοτήτων, των περιβαλλοντικών οργανώσεων, των τοπικών αρχών και άλλων ενδιαφερόμενων μερών σε συμμετοχικές διαδικασίες. Οι τελευταίες περιέλαβαν την ίδρυση Πλατφορμών Συνύπαρξης Τοπικών Κοινωνιών-Αρκούδων με αναφορά κυρίως στους εκπροσώπους των ενδιαφερόμενων μερών αλλά και ανοιχτές εκδηλώσεις-εργαστήρια όπου κλήθηκαν να λάβουν μέρος όλα τα μέλη των τοπικών κοινωνιών.

2.1 Υποδράση C1.1: Ανάλυση Ενδιαφερομένων Μερών

Η υποδράση αυτή βασίστηκε στην αναγνώριση και ανάλυση των κύριων ομάδων ενδιαφερομένων που επηρεάζουν και επηρεάζονται από την παρουσία της καφέ αρκούδας στις περιοχές του έργου. Οι ομάδες αυτές περιλάμβαναν τοπικές αρχές, κτηνοτρόφους, γεωργούς, μελισσοκόμους, κυνηγούς, και περιβαλλοντικές ΜΚΟ. Μέσω συνεντεύξεων και ερωτηματολογίων καταγράφηκαν οι απόψεις των συμμετεχόντων σχετικά με τις προκλήσεις που αντιμετωπίζουν λόγω της παρουσίας της αρκούδας. Τα δεδομένα από τις συνεντεύξεις και τις ομάδες εστίασης αξιοποιήθηκαν για να διενεργηθεί μια ανάλυση SWOT (Strengths, Weaknesses, Opportunities and, Threats - Δυνάμεις, Αδυναμίες, Ευκαιρίες και Απειλές) σε κάθε Εθνικό Πάρκο. Αυτή η προσέγγιση επέτρεψε την κατανόηση των αντιλήψεων των εμπλεκόμενων σχετικά με τη συνύπαρξη με την αρκούδα, καθώς και την ανάλυση των πρακτικών που ακολουθούνται σε κάθε περιοχή.

Συγκεκριμένα, οι Δυνάμεις όπως αποτυπώθηκαν στο παραδοτέο της Υποδράσης C1.1 περιγράφουν στοιχεία εσωτερικά σε κάθε ομάδα αναφοράς (ενδο-ομαδικά στοιχεία), τα οποία ευνοούν τη διαχείριση και προστασία της καφέ αρκούδας, όπως καλές πρακτικές ή χαρακτηριστικά που μπορούν να οδηγήσουν σε συμφωνία ενδιαφερόμενων μερών. Οι Αδυναμίες αναφέρονται στα ενδο-ομαδικά στοιχεία που παρεμποδίζουν ή δυσχεραίνουν τη διαχείριση και προστασία της καφέ αρκούδας όπως συγκεκριμένες στάσεις και πεποιθήσεις ή κατεστημένες συμπεριφορές. Πέρα από τα ενδο-ομαδικά στοιχεία, η ανάλυση SWOT για κάθε πάρκο παρουσίασε τα στοιχεία εκείνα στις σχέσεις μεταξύ των ενδιαφερόμενων μερών (διομαδικά στοιχεία) που ευνοούν ή δυσχεραίνουν την διαχείριση και προστασία της καφέ αρκούδας (Ευκαιρίες και Απειλές, αντίστοιχα). Στο σημείο αυτό πρέπει να διευκρινιστεί ότι για το Εθνικό Πάρκο Πρεσπών διενεργήθηκαν και αναλύθηκαν συνεντεύξεις με μέλη των ενδιαφερόμενων μερών στο πλαίσιο του προγράμματος LIFE ARCPROM, ενώ για όλα τα άλλα πάρκα χρησιμοποιήθηκαν πρωτογενή δεδομένα που είχαν συλλεγεί κατά τη διάρκεια προηγούμενων προγραμμάτων.

Το περιεχόμενο της ανάλυσης SWOT αποτέλεσε βασικό υλικό αναφοράς που αξιοποιήθηκε για την ίδρυση και λειτουργία των Πλατφορμών Συνύπαρξης Τοπικών Κοινωνικών και Αρκούδων στην Υπο-δράση C1.2. Η ανάλυση SWOT είναι ένα εργαλείο λήψης στρατηγικών αποφάσεων, όπου οι Δυνάμεις και οι Ευκαιρίες καταδεικνύουν τα περιθώρια επίτευξης του επιδιωκόμενου στόχου, στην περίπτωση μας, της διαχείρισης και προστασίας της καφέ αρκούδας με γνώμονα την αρμονική συνύπαρξη τοπικών κοινωνιών-αρκούδων. Την ίδια στιγμή, Αδυναμίες και Απειλές περιλαμβάνουν τα στοιχεία εκείνα που πρέπει να στοχευθούν προκειμένου η επιρροή τους να μειωθεί στο ελάχιστο δυνατό. Πρέπει, ακόμη, να επισημάνουμε ότι χρησιμοποιήθηκε μια ανάλυση SWOT τροποποιημένη ως προς την τυπική διαδικασία που συνήθως ακολουθείται. Ενώ για οργανισμούς αναζητώνται εσωτερικά χαρακτηριστικά αλλά και χαρακτηριστικά του περιβάλλοντος των οργανισμών που εξυπηρετούν ή λειτουργούν ανασχετικά ως προς εκπλήρωση της αποστολής τους, στην περίπτωση των πάρκων του έργου LIFE ARCPROM αναζητήσαμε και καταγράψαμε, όπως αναφέρθηκε, τα ενδομαδικά και διομαδικά στοιχεία που επηρεάζουν άμεσα ή έμμεσα τη συνύπαρξη τοπικών κοινωνιών-αρκούδων (Hovardas, 2018, 2020). Προς την κατεύθυνση αυτή, οι εταίροι της κοινοπραξίας και τα μέλη των Πλατφορμών σε κάθε πάρκο κλήθηκαν να εκμεταλλευτούν τα Ερείσματα και τις Ευκαιρίες αλλά και να αντιμετωπίσουν αποτελεσματικά τις Αδυναμίες και Απειλές. Ο γενικότερος στόχος ήταν σε κάθε περιοχή η εξυπηρέτηση της αρμονικής συνύπαρξης τοπικών κοινωνιών-αρκούδας.

2.2 Υποδράση C1.2: Δημιουργία Τοπικών Πλατφορμών

Η Υποδράση C1.2 βασίστηκε στα ευρήματα της Ανάλυσης Ενδιαφερομένων Μερών της Υποδράσης C1.1 και επικεντρώθηκε στη δημιουργία και τη λειτουργία Τοπικών «Πλατφορμών Συνύπαρξης». Στόχος των Πλατφορμών ήταν να δημιουργήσουν ένα συμμετοχικό πλαίσιο για τη συζήτηση των προκλήσεων που σχετίζονται με τη συνύπαρξη ανθρώπων και αρκούδων, προτείνοντας βιώσιμες λύσεις που ανταποκρίνονται στις τοπικές ανάγκες. Σε κάθε περιοχή, οι Πλατφόρμες λειτούργησαν ως σημεία συνάντησης των ενδιαφερομένων για τη διαχείριση των συγκρούσεων με την καφέ αρκούδα, δίνοντας έμφαση στη συνεργασία μεταξύ των τοπικών κοινωνιών, των παραγωγικών φορέων και των περιβαλλοντικών οργανώσεων.

Για τον προσδιορισμό των ενδιαφερόμενων μερών προς τα οποία απευθύνθηκε πρόσκληση για συμμετοχή, αξιοποιήθηκαν σε κάθε πάρκο τόσο η ανάλυση SWOT της Υποδράσης C1.1 αλλά οι σχετικές λίστες ενδιαφερομένων ενημερώθηκαν ανάλογα με τις

εξελίξεις σε κάθε περιοχή από την ομάδα έργου. Κάθε Πλατφόρμα Συνύπαρξης συνεδρίαζε σε τακτική βάση, με συναντήσεις περίπου κάθε έξι μήνες. Η διοργάνωση γινόταν από την Ομάδα Κοινωνικών Διαστάσεων της Καλλιστώ, σε συνεργασία με τις Μονάδες Διαχείρισης των Εθνικών Πάρκων, ώστε να εξασφαλιστεί η αμεσότητα και η ουσιαστική συμμετοχή. Κατά τη διάρκεια των συνεδριάσεων, υπήρχε συνεχής συντονισμός για την αποδοτική συμμετοχή όλων των μελών, με στόχο να ακούγονται και να καταγράφονται όλες οι προτάσεις και απόψεις. Ο συντονιστής εξασφάλιζε την ισορροπημένη συμμετοχή όλων και διαχειριζόταν τα πρακτικά των συνεδριάσεων.

Συνολικά, πραγματοποιήθηκαν 18 συνεδριάσεις στις τρεις περιοχές εφαρμογής στην Ελλάδα (Πρέσπες, Βόρεια Πίνδος και Ροδόπη). Οι συνεδριάσεις αυτές συγκέντρωσαν ποικιλία ενδιαφερομένων, όπως τοπικές αρχές, δασαρχεία, περιβαλλοντικές ΜΚΟ, τον ΕΛΓΑ, καθώς και εκπροσώπους αγροτικών, κτηνοτροφικών, μελισσοκομικών και κυνηγετικών συλλόγων. Επίσης, παρευρέθηκαν ακαδημαϊκοί, δασικοί υπάλληλοι και στελέχη των Μονάδων Διαχείρισης των Εθνικών Πάρκων. Η ποικιλομορφία των συμμετεχόντων αντανάκλα την πολυπλοκότητα των ζητημάτων και τη σημαντικότητα της συμμετοχικής προσέγγισης στη διαχείριση των συγκρούσεων. Οφείλουμε να σημειώσουμε ότι οι συνεδριάσεις των Πλατφορμών σχεδιάστηκαν και υλοποιήθηκαν σε συνδυασμό με τις ανοιχτές εκδηλώσεις εργαστήρια (workshops). Ενώ οι Πλατφόρμες έδωσαν την ευκαιρία ενός πιο επιτελικού στρατηγικού σχεδιασμού με τη συμμετοχή των εκπροσώπων των βασικών ενδιαφερόμενων μερών σε κάθε περιοχή, οι ανοιχτές εκδηλώσεις-εργαστήρια (workshops) διέυρναν τις δυνατότητες συμμετοχής σε όλους τους κατοίκους των τοπικών κοινωνιών.

Οι πλατφόρμες αποτέλεσαν ένα φόρουμ ενημέρωσης, διαλόγου και λήψης αποφάσεων. Με τη χρήση ομάδων εργασίας και σε άμεση συστοιχία με τις ανοιχτές εκδηλώσεις-εργαστήρια (workshops), οι συμμετέχοντες είχαν την ευκαιρία να αξιοποιήσουν όλα τα αποτελέσματα των υπόλοιπων δράσεων του έργου LIFE ARCPROM για τη διευκόλυνση της συνύπαρξης τοπικών κοινωνιών-αρκούδων, να αναπτύξουν στρατηγικές για τη μείωση των συγκρούσεων με την αρκούδα, και να αναζητήσουν λύσεις που να εξυπηρετούν τις ανάγκες τόσο της τοπικής κοινωνίας όσο και της προστασίας του είδους. Η επίλυση των συγκρούσεων διεκπεραιώθηκε με την εξεύρεση αμοιβαία επωφελών λύσεων για όλα τα εμπλεκόμενα μέρη. Σημειώνεται ότι, κατά τις συναντήσεις, δεν υπήρξαν ιδιαίτερα έντονοι συγκρούσεις που να απαιτήσουν ειδικούς χειρισμούς, όπως π.χ. η διαμεσολάβηση ή άλλες παρόμοιες μέθοδοι.

Η θεματολογία των «Πλατφορμών Συνύπαρξης» ευθυγραμμίστηκε με τους στόχους και τα παραδοτέα του προγράμματος LIFE ARCPROM, εστιάζοντας σε ζητήματα όπως:

1. Η διαχείριση των συγκρούσεων ανθρώπου-αρκούδας, μέσα από την αξιοποίηση μεθόδων αποτροπής των ζημιών που προκαλούνται από την αρκούδα, όπως η χρήση ηλεκτροφόρων περιφράξεων
2. Η ανάγκη βελτίωσης των αποζημιώσεων του ΕΛΓΑ, με στόχο την έγκαιρη και δίκαιη αποζημίωση των παραγωγών που υφίστανται ζημιές από τις αρκούδες.
3. Οι Στρατηγικές Τοπικής Ανάπτυξης, ιδιαίτερα μέσα από την προώθηση της πρωτοβουλίας των «Έξυπνων Χωριών», που συνδέει την οικονομική ανάπτυξη των τοπικών κοινωνιών με τη διατήρηση της αρκούδας και του φυσικού περιβάλλοντος.
4. Η πιστοποίηση προϊόντων φιλικών προς την αρκούδα, ως μια πρωτοβουλία που θα μπορούσε να ενισχύσει την τοπική οικονομία και να προωθήσει τη βιωσιμότητα των σχετικών πρωτοβουλιών.

5. Η διαχείριση των οπωροφόρων δέντρων, που συχνά προσελκύουν τις αρκούδες κοντά σε οικισμούς, και η ανάγκη για καλύτερη διαχείρισή τους.

Πέρα από τις τακτικές συναντήσεις των Πλατφορμών, κάθε πλατφόρμα διοργάνωνε δύο ανοιχτές εκδηλώσεις κάθε χρόνο. Οι εκδηλώσεις αυτές είχαν διπλό στόχο: από τη μία να κοινοποιήσουν τα αποτελέσματα των Πλατφορμών στην ευρύτερη κοινότητα και από την άλλη να συγκεντρώσουν ανατροφοδότηση και νέες προτάσεις για τις μελλοντικές στρατηγικές. Η συμμετοχή των τοπικών κοινωνιών στις ανοιχτές αυτές εκδηλώσεις έδωσε την ευκαιρία για περαιτέρω διάλογο και την ενσωμάτωση νέων απόψεων στη διαχείριση της αρκούδας.

Η Υποδράση C1.2 συνεργάστηκε στενά με άλλες δράσεις του έργου LIFE ARCPROM, όπως η προώθηση πιστοποιήσεων για προϊόντα φιλικά προς την αρκούδα (Δράση A.3 Μελέτη πρόσδοσης αξίας & προώθησης προϊόντων και υπηρεσιών φιλικών προς την αρκούδα & Δράση C.10 Σήμανση προϊόντων και υπηρεσιών φιλικών προς την αρκούδα), η διαχείριση των συγκρούσεων τοπικών κοινωνιών-αρκούδας λόγω της προσέγγισης των αρκούδων σε οικισμούς (C.5 Λειτουργία, εξοπλισμός και βελτίωση επιχειρησιακής ικανότητας των Ομάδων Άμεσης Επέμβασης για την Αρκούδα & C.7 Εγκατάσταση κατασκευών απαράβιαστων από αρκούδες και ηλεκτροφόρων περιφράξεων μέσα σε ή κοντά σε οικισμούς) και η ενίσχυση του δικτύου κτηνοτρόφων για την ανταλλαγή σκύλων φύλαξης κοπαδιών (C.8 Υποστήριξη σε κτηνοτρόφους για την ανταλλαγή Σκύλων Φύλαξης Κοπαδιών). Η αλληλεπιδράσεις αυτές συνέβαλαν καθοριστικά στην ανάπτυξη ολοκληρωμένων στρατηγικών για την προώθηση της βιώσιμης ανάπτυξης στις περιοχές των Εθνικών Πάρκων, ενισχύοντας τη συνύπαρξη με την αρκούδα αλλά και την τοπική οικονομία.

3. Αποτελέσματα

3.1 Συμμετοχή και Δέσμευση των Ενδιαφερομένων

Ο συνολικός αριθμός των συμμετεχόντων στις συμμετοχικές διαδικασίες που έλαβαν χώρα στα τρία Εθνικά Πάρκα στην Ελλάδα παρουσιάζεται στον Πίνακα 1. Στον πίνακα φαίνονται δεδομένα συμμετοχής για τα έτη 2021-2024. Οφείλουμε να σημειώσουμε ότι το πρώτο πλήρες έτος λειτουργίας των πλατφορμών περιέλαβε τα έτη 2021 και 2022 λόγω περιορισμών που επιβλήθηκαν για την πανδημία COVID-19.

Παρατηρούμε στα σύνολα κάθε πλήρους έτους λειτουργίας των Πλατφορμών τη σχετική συμμετοχή στις διαδικασίες σε κάθε Εθνικό Πάρκο. Αυτή είναι ιδιαίτερα αυξημένη το 2021/2022 στο Εθνικό Πάρκο Οροσειράς Ροδόπης, και μάλιστα, είναι διπλάσια των άλλων δύο πάρκων με τη διαφορά να αναφέρεται τόσο στις συνεδριάσεις της Πλατφόρμας όσο και στις Ανοιχτές εκδηλώσεις/εργαστήρια. Τα επόμενα δύο έτη (2023, 2024) φαίνεται να υπάρχει μια καταφανώς πιο ισοκατανομημένη συμμετοχή ανάμεσα στις τρεις περιοχές, γεγονός που αναφέρεται και στους τύπους συμμετοχικών διαδικασιών (πλατφόρμες και ανοιχτές εκδηλώσεις/εργαστήρια).

Ειδικά για τις ανοιχτές εκδηλώσεις/εργαστήρια, η καταμετρημένη συμμετοχή υπερκάλυψε τη δέσμευση που υπήρξε στον σχεδιασμό της Δράσης (150 συμμετέχοντες ανά πλήρες έτος λειτουργίας των Πλατφορμών ανά Εθνικό Πάρκο). Πρέπει να αναφέρουμε ότι οι εκδηλώσεις αυτές έγιναν τόσο με φυσική παρουσία σε κάθε περιοχή αλλά και διαδικτυακά, ώστε να δοθούν πρόσθετες δυνατότητες συμμετοχής ενδιαφερόμενων που αδυνατούσαν να παρευρεθούν τις μέρες και ώρες των διαδικασιών που απαιτούσαν φυσική παρουσία.

Πίνακας 1. Αριθμός συμμετεχόντων στις συμμετοχικές διαδικασίες που πραγματοποιήθηκαν στο πλαίσιο της Δράσης C1 (Διαβούλευση με τα ενδιαφερόμενα μέρη και συμμετοχή) του προγράμματος LIFE ARCPROM στα τρία Εθνικά Πάρκα στην Ελλάδα

	2021/ 2022*				2023				2024**			
	Πλατφόρμα	Ανοιχτή εκδήλωση/ εργαστήριο f2f***	Ανοιχτή εκδήλωση/ εργαστήριο (διαδικτυακό)	Σύνολο 2021/2022	Πλατφόρμα	Ανοιχτή εκδήλωση/ εργαστήριο f2f***	Ανοιχτή εκδήλωση/ Εργαστήριο (διαδικτυακό)	Σύνολο 2023	Πλατφόρμα	Ανοιχτή εκδήλωση/ εργαστήριο f2f***	Ανοιχτή εκδήλωση/ Εργαστήριο (διαδικτυακό)	Σύνολο 2024
Εθνικό Πάρκο Πρεσπών	28	14	na	42	30	39	na	69	16	50	na	66
Εθνικό Πάρκο Βόρειας Πίνδου	34	9	na	43	26	45	na	71	15	30	na	45
Εθνικό Πάρκο Οροσειράς Ροδόπης	54	36	na	90	34	53	na	87	12	51	na	63
Διαδικτυακή εκδήλωση/εργαστήριο	-	-	139	139	-	-	103	103	-	-	26	26
Total	116	59	139	314	90	137	103	330	43	131	26	200

*Το πρώτο πλήρες έτος λειτουργίας των πλατφορμών περιέλαβε τα έτη 2021 και 2022 λόγω περιορισμών που επιβλήθηκαν για την πανδημία COVID-19.

na = δεν ισχύει (not applicable).

***f2f = φυσική παρουσία (face to face).

Διαπιστώσαμε ότι οι Μονάδες Διαχείρισης όλων των πάρκων έχουν διαμορφώσει εξαιρετικά θετικές σχέσεις με τις τοπικές κοινωνίες και τα ενδιαφερόμενα μέρη. Αυτή η θετική σχέση αποτυπώθηκε σε μια σειρά από παραδείγματα, μεταξύ άλλων και στην πρόθεση συνεισφοράς του προσωπικού των Μονάδων Διαχείρισης στην τεκμηρίωση των ζημιών από αρκούδα σε αγρότες, κτηνοτρόφους και μελισσοκόμους.

Διαπιστώσαμε, ακόμη, ότι ευκαιρίες ήπιας ανάπτυξης με αναφορά στην παρουσία της αρκούδας στην περιοχή, όπως η πιστοποίηση προϊόντων και υπηρεσιών φιλικών προς την αρκούδα αλλά και η ενίσχυση του τουριστικού προϊόντος των περιοχών μέσα από την παρουσία της αρκούδας, λειτουργούν καθοριστικά στην αναγνώριση της συνεισφοράς της πρωτογενούς παραγωγής στην ποιότητα ζωής των τοπικών κοινωνιών και στην ενίσχυση του τοπικού εισοδήματος. Από τα πρακτικά τόσο των πλατφορμών όσο και των ανοιχτών εκδηλώσεων-εργαστηρίων προκύπτει ότι η διαδικασία αναγνώρισης που αναφέρθηκε επέδρασε καθοριστικά στην ενίσχυση των κινήτρων των συμμετεχόντων για συμμετοχή στις συγκεκριμένες διαδικασίες.

3.2 Συμπεράσματα από τις Πλατφόρμες Συνύπαρξης

Τα αποτελέσματα της Υποδράσης C1.2 αναδεικνύουν κρίσιμες πτυχές της συνύπαρξης ανθρώπων και αρκούδων, καθώς και τις προκλήσεις που σχετίζονται με τη διαχείρισή τους. Οι συνεδριάσεις των Πλατφορμών Συνύπαρξης παρείχαν μια μοναδική ευκαιρία για ανταλλαγή απόψεων και ανάπτυξη στρατηγικών που θα μπορούσαν να βελτιώσουν τη διαχείριση της συνύπαρξης με την καφέ αρκούδα. Οι συζητήσεις ανέδειξαν κρίσιμα ζητήματα, όπως η διαχείριση των συγκρούσεων και η ανάγκη για μακροπρόθεσμες, βιώσιμες λύσεις.

Κατά τη διάρκεια των συνεδριάσεων των Πλατφορμών, επισημάνθηκαν οι διαφορές στις τοπικές συνθήκες και οι ιδιαίτερες ανάγκες του κάθε Εθνικού Πάρκου. Αυτή η πολυπλοκότητα της συνύπαρξης ανθρώπου-αρκούδας διαφάνηκε μέσα από τη διαφοροποίηση των συγκρούσεων και των λύσεων που προτάθηκαν, ανάλογα με τα χαρακτηριστικά κάθε περιοχής. Η φύση των αγροτικών εκμεταλλεύσεων και των παραγωγικών δραστηριοτήτων, η ένταση της παρουσίας των αρκούδων και οι διαθέσιμοι πόροι επηρέασαν τη δυναμική των τοπικών κοινωνιών απέναντι στις προκλήσεις που αντιμετωπίζουν. Αν και οι Πλατφόρμες μπορούν να συμβάλλουν στη βελτίωση της συνεργασίας μεταξύ των φορέων, δημιουργώντας διαύλους επικοινωνίας, υπήρξαν διαφοροποιήσεις στην αποδοχή των προτεινόμενων μέτρων. Η εφαρμογή των λύσεων δεν ήταν ομοιόμορφη σε όλες τις κοινότητες, καθώς υπήρξαν διαφορετικές ανάγκες και προτεραιότητες.

Οι Πλατφόρμες ανέδειξαν επίσης τη σημασία της συνεργασίας μεταξύ εμπλεκόμενων φορέων μέσω της συμμετοχικής διαδικασίας, δίνοντας φωνή στις τοπικές κοινωνίες και αναδεικνύοντας τις ανάγκες τους και τις προκλήσεις που καλούνται να αντιμετωπίσουν. Οφείλουμε να σημειώσουμε τη σημασία των συμμετοχικών διαδικασιών τόσο προς την κατεύθυνση της καταγραφής άμεσων και πρακτικών προβλημάτων προς επίλυση αλλά και προς την κατεύθυνση αναγνώρισης των συγκεκριμένων προβλημάτων που αντιμετωπίζουν οι τοπικές κοινωνίες από όλα τα ενδιαφερόμενα μέρη. Μάλιστα, πολλές φορές η συμβολική σημασία της αναγνώρισης των προβλημάτων αναδείχθηκε ως καθοριστικότερη για τη δυναμική των συμμετοχικών διαδικασιών από τη συζήτηση επιμέρους λύσεων. Σε κάθε περίπτωση, μέσα από τη διπλή λειτουργία αναγνώρισης των

προβλημάτων και αναζήτησης λύσεων μέσω συμμετοχικών διαδικασιών δημιουργήθηκαν ευκαιρίες για νέες συνεργασίες και καινοτόμες λύσεις που θα μπορούσαν να βελτιώσουν τη διαχείριση της συνύπαρξης ανθρώπου-αρκούδας.

Κύρια Ζητήματα και Προτάσεις

Διαχείριση Συγκρούσεων Ανθρώπου-Αρκούδας: Συζητήθηκαν εκτενώς οι συγκρούσεις που προκύπτουν μεταξύ ανθρώπινων δραστηριοτήτων και της παρουσίας των αρκούδων, κυρίως σε αγροτικές και κτηνοτροφικές περιοχές του κάθε Εθνικού Πάρκου. Υπογραμμίστηκε η ανάγκη για πιο άμεσες και αποτελεσματικές παρεμβάσεις κυρίως μέσα από την ενίσχυση των Ομάδων Άμεσης Επέμβασης (ΟΑΕ). Επισημάνθηκε η ανάγκη για περαιτέρω υποστήριξη αυτών των ομάδων, τόσο σε εξοπλισμό όσο και σε σχετική εκπαίδευση, ώστε να βελτιστοποιηθεί η λειτουργία τους για την αντιμετώπιση των περιστατικών σύγκρουσης ανθρώπου-αρκούδας.

Διαχείριση Απορριμμάτων: Η διαχείριση των απορριμμάτων που προσελκύνουν τις αρκούδες κοντά σε κατοικημένες περιοχές συζητήθηκε εκτενώς, με τους συμμετέχοντες να συζητούν πρακτικά μέτρα βελτίωσης, όπως η χρήση ειδικών κάδων που δεν μπορούν να παραβιαστούν από τις αρκούδες.

Προκλήσεις στην εφαρμογή μέτρων προστασίας: Αν και εξ' αρχής υπήρξε σημαντική διάθεση συνεργασίας από τους τοπικούς φορείς, οι τοπικές κοινότητες αντιμετώπισαν πρακτικά προβλήματα στην εφαρμογή των μέτρων προστασίας, όπως οι ηλεκτροφόρες περιφράξεις και οι σκύλοι φύλαξης. Αυτά τα μέτρα αποδείχθηκαν αποτελεσματικά, όμως εκφράστηκαν επιμέρους επιφυλάξεις, όπως το κόστος εγκατάστασης και συντήρησης περιφράξεων, το οποίο αποτέλεσε εμπόδιο για τους μικρούς παραγωγούς και τους μελισσοκόμους αλλά και όσους δεν είναι κατ' επάγγελμα αγρότες. Πολλές συνεδριάσεις ανέδειξαν την ανάγκη επανένταξης αυτών των μέτρων στο Πρόγραμμα Αγροτικής Ανάπτυξης, καθώς οι ηλεκτροφόρες περιφράξεις επισημάνθηκε κατ' επανάληψη ότι αποτελούν το πιο αξιόπιστο μέσο πρόληψης ζημιών.

Αποζημιώσεις από τον ΕΛΓΑ και βελτίωση της διαδικασίας: Ένα από τα κυριότερα ζητήματα ήταν η ανάγκη βελτίωσης των διαδικασιών αποζημίωσης για τις ζημιές που προκαλεί η αρκούδα στην πρωτογενή παραγωγή. Οι καθυστερήσεις στις αποζημιώσεις από τον ΕΛΓΑ αυξάνουν την ένταση μεταξύ των τοπικών κοινοτήτων και των θεσμικών φορέων. Οι παραγωγοί συχνά διαμαρτυρήθηκαν για τις καθυστερήσεις και την ανεπαρκή κάλυψη των ζημιών, υποδεικνύοντας την ανάγκη για ταχύτερους και πιο ευέλικτους μηχανισμούς αποζημίωσης. Προτάθηκε η δημιουργία νέων μηχανισμών που θα επιτρέπουν πιο άμεσες αποζημιώσεις, μέσω της άσκησης πίεσης για αλλαγές στους κανονισμούς του ΕΛΓΑ.

Διαχείριση Οπωροφόρων Δέντρων: Ένα ζήτημα που αναδείχθηκε αφορούσε τη διαχείριση των οπωροφόρων δέντρων, τα οποία συχνά προσελκύνουν τις αρκούδες κοντά σε οικισμούς. Η κατάλληλη διαχείριση αυτών των περιοχών, σε συνδυασμό με μέτρα αποτροπής, κρίθηκε απαραίτητη για τη μείωση των συγκρούσεων.

Πολιτιστικές και Συνεργατικές Δράσεις: Αναγνωρίστηκε η αξία δράσεων, όπως η συλλογή καρπών από το δάσος κατά την διάρκεια πανηγυριών και άλλων γιορτών, για την ενίσχυση της τοπικής κουλτούρας και της βιώσιμης οικονομίας, καθώς και την καταγραφή της τοπικής μνήμης και κληρονομιάς.

Αναπτυξιακές ευκαιρίες μέσω πιστοποιήσεων προϊόντων: Προτάθηκε η ανάπτυξη συστημάτων πιστοποίησης για προϊόντα που παράγονται σε περιοχές με αρκούδες, προσδίδοντας προστιθέμενη αξία στα τοπικά προϊόντα και ενισχύοντας την τοπική οικονομία. Η προώθηση προϊόντων και υπηρεσιών που σχετίζονται με τη διατήρηση του είδους θα μπορούσε να ενισχύσει το τοπικό εισόδημα και τις συνεργασίες, αναδεικνύοντας την οικολογική αξία των Εθνικών Πάρκων. Αυτό θα μπορούσε να δημιουργήσει κίνητρα για τους παραγωγούς να εφαρμόσουν πρακτικές φιλικές προς την αρκούδα.

Έξυπνα Χωριά και Στρατηγικές Τοπικής Ανάπτυξης: Σημαντικό μέρος των συζητήσεων αφορούσε τις Στρατηγικές Τοπικής Ανάπτυξης μέσω της δημιουργίας «Έξυπνων Χωριών», που θα μπορούσαν να συνδέσουν την τοπική ανάπτυξη με τη συνύπαρξη αρκούδων, προωθώντας προϊόντα και πρακτικές φιλικές προς την αρκούδα.

Βιωσιμότητα συμμετοχικών διαδικασιών: Οι συμμετέχοντες/ουσες στις Πλατφόρμες υπογράμμισαν την ανάγκη συνέχισης των διαβουλεύσεων μέσω τακτικών συναντήσεων και εργαστηρίων, ώστε να βελτιωθεί η επικοινωνία μεταξύ των εμπλεκόμενων φορέων και να διασφαλιστεί η αποτελεσματικότητα των μέτρων. Τονίστηκε, ακόμη, ότι οι συμμετοχικές διαδικασίες προωθούν την κοινωνική μάθηση (social learning) και πρέπει να συνεχιστούν, ώστε οι τοπικές κοινότητες να κατανοήσουν καλύτερα τα μέτρα που απαιτούνται για την ασφαλή συνύπαρξη με την αρκούδα.

3.3 Συμπεράσματα από τις Ανοιχτές Εκδηλώσεις

Οι ανοιχτές εκδηλώσεις έπαιξαν καθοριστικό ρόλο στην ενίσχυση των σχέσεων μεταξύ των τοπικών κοινωνιών και των ενδιαφερομένων μερών και της ομάδας έργου, κυρίως όμως της Ομάδας Κοινωνικών Διαστάσεων της Καλλιστώ, ενώ ανέδειξαν κόμη περισσότερο τη σημασία της κοινωνικής μάθησης (social learning) και της συνεργασίας σε ατομικό και συλλογικό επίπεδο για την αντιμετώπιση των προκλήσεων που θέτει η συνύπαρξη ανθρώπου και αρκούδας. Παρατηρήθηκε αξιοσημείωτη επικάλυψη των θεμάτων που απασχόλησαν τις ανοιχτές εκδηλώσεις με εκείνα που τέθηκαν και στις Πλατφόρμες, ενώ προέκυψαν πολλά σημεία όπου οι δύο διαφορετικοί τύποι συμμετοχικών διαδικασιών (Πλατφόρμες/Ανοιχτές Εκδηλώσεις-Εργαστήρια) αλληλοτροφοδότησαν δημιουργικά η μία την άλλη.

Κύρια Ζητήματα και Προτάσεις

Ενίσχυση των Σχέσεων Συνύπαρξης και Κοινωνικής Συναίνεσης: Η γενικότερη αίσθηση από τις εκδηλώσεις ήταν ότι η συνύπαρξη ανθρώπου και αρκούδας μπορεί να επιτευχθεί μέσω μιας πιο ενεργής και συνεκτικής κοινωνικής συμφωνίας και συναίνεσης. Οι τοπικές κοινότητες αναγνώρισαν τη σημασία της προστασίας της καφέ αρκούδας, εκφράζοντας ταυτόχρονα ανησυχίες για τις επιπτώσεις στην καθημερινή ζωή και στο εισόδημά τους. Ένα από τα κυριότερα ζητήματα που συζητήθηκαν ήταν η ανάγκη για καλύτερη χρηματοδότηση και στήριξη των τοπικών αρχών, όπως οι Δασικές Υπηρεσίες και οι ΟΑΕ, ώστε να αντιμετωπίζουν πιο αποτελεσματικά τα περιστατικά με αρκούδες. Μια αντίστιξη που χαρακτήρισε πολλές διαδικασίες ήταν εκείνη μεταξύ των παραδοσιακών δικτύων που βασίζονται κατά κύριο λόγο στις πελατειακές σχέσεις και τα οποία αναπαράγονται και μετά την περίοδο της οικονομικής κρίσης, από τη μία πλευρά, και την ανάγκη για την αυτο-οργάνωση των τοπικών κοινωνιών. Η συγκεκριμένη αντίστιξη πολλές φορές καθόρισε και τον ορίζοντα των προσδοκιών ως προς το τι είναι επιτεύξιμο και άξιο συζήτησης.

Κατανομή και Χρήση Μέσων Αποτροπής Ζημιών: Οι κτηνοτρόφοι και οι μελισσοκόμοι τόνισαν την ανάγκη για πρακτικές και οικονομικά εφικτές λύσεις για τη μείωση των ζημιών, γεγονός που υπογραμμίζει την ανάγκη για ουσιαστική στήριξη από τις τοπικές αρχές και τους κεντρικούς φορείς. Μερικές από τις βασικές προτάσεις που συζητήθηκαν αφορούσαν τη χρήση ηλεκτροφόρων φραχτών και την αξιοποίηση σκύλων φύλαξης κοπαδιών ως μέσο αποτροπής των ζημιών που προκαλούν οι αρκούδες. Οι συμμετέχοντες αναγνώρισαν ευρέως την αποτελεσματικότητα αυτών των μέτρων. Ωστόσο, οι μικρότεροι παραγωγοί ανέφεραν ότι το κόστος εγκατάστασης και συντήρησης των μέτρων αυτών παραμένει υψηλό, κάτι που περιορίζει την πρόσβασή τους σε αυτά. Οι προκηρύξεις επιδότησης δεν καλύπτουν πάντα όλους τους παραγωγούς, κυρίως εκείνους που δεν είναι κατ' επάγγελμα αγρότες, γεγονός που δημιουργήσε προβληματισμούς για την ανάγκη περισσότερης χρηματοδοτικής υποστήριξης. Επίσης, προτάθηκε η δημιουργία ειδικού ταμείου αποζημίωσης για τις ζημιές που προκαλούν τα μεγάλα σαρκοφάγα.

Διαχείριση Απορριμμάτων και Πρόληψη Συγκρούσεων: Ένα από τα επαναλαμβανόμενα θέματα στις εκδηλώσεις ήταν η ελλιπή ή πλημμελής διαχείριση των απορριμμάτων, η οποία συχνά προσελκύει αρκούδες κοντά σε κατοικημένες περιοχές. Οι συμμετέχοντες ανέφεραν ότι τα απορρίμματα συχνά προσελκύουν αρκούδες, δημιουργώντας κινδύνους και φόβο στους κατοίκους. Στην εκδήλωση συζητήθηκαν λύσεις όπως η χρήση κάδων απορριμμάτων που δεν παραβιάζονται από αρκούδες. Έγινε αποδεκτό ότι η ενίσχυση αυτών των μέτρων θα μπορούσε να συμβάλει στη μείωση των περιστατικών προσέγγισης αρκούδων σε κατοικημένες περιοχές, αλλά εκφράστηκε δυσπιστία από αρκετούς εκπροσώπους της τοπικής κοινωνίας ως προς την αποτελεσματικότητά τους.

Ενίσχυση του τουριστικού προϊόντος μέσω της παρουσίας της αρκούδας: Μια από τις σημαντικές προτάσεις που αναδείχθηκαν ήταν η μετατροπή της παρουσίας της αρκούδας από απειλή σε ευκαιρία για οικονομική ανάπτυξη. Ένα κεντρικό θέμα στις εκδηλώσεις ήταν η ενίσχυση του τουριστικού προϊόντος των περιοχών με αναφορά στην παρουσία της αρκούδας. Συζητήθηκε η ανάπτυξη εναλλακτικών μορφών τουρισμού, όπως η παρακολούθηση αρκούδων αυτών καθ'εαυτών ή μέσω των βιοδηλωτικών τους ιχνών (bear-watching) και η δημιουργία μονοπατιών. Οι τοπικές κοινότητες τόνισαν την ανάγκη για καλύτερη διαχείριση των υποδομών τουρισμού, όπως η δημιουργία μονοπατιών και σημείων παρατήρησης αρκούδων. Οι συμμετέχοντες συμφώνησαν ότι η σύνδεση του τουρισμού με την προστασία της αρκούδας πρέπει να γίνει με υπευθυνότητα, αποφεύγοντας πρακτικές που ενδέχεται να επιβαρύνουν τα ζώα ή να δημιουργήσουν κίνδυνο για τους επισκέπτες. Οι αναπτυξιακές ευκαιρίες που προσφέρει η αρκούδα στον τομέα του τουρισμού συνδέθηκε στενά με την ανάγκη για την οικονομική αναζωογόνηση των περιοχών και την καταπολέμηση της κοινωνικής ερημοποίησης.

Πιστοποίηση προϊόντων και υπηρεσιών φιλικών προς την αρκούδα: Η πιστοποίηση προϊόντων και υπηρεσιών φιλικών προς την αρκούδα άγρια ζωή, όπως το μέλι, θεωρήθηκε επίσης μια πολλά υποσχόμενη πρωτοβουλία που θα μπορούσε να προσφέρει οικονομική ώθηση στις τοπικές κοινωνίες, συνδυάζοντας την προστασία της αρκούδας με την αγροτική παραγωγή.

Έξυπνα Χωριά και Στρατηγικές Τοπικής Ανάπτυξης: Μια σημαντική συζήτηση αφορούσε την ανάπτυξη "Έξυπνων Χωριών" (Smart Villages), τα οποία θα μπορούσαν να ενισχύσουν τις τοπικές κοινότητες μέσω της χρήσης νέων τεχνολογιών και βιώσιμων γεωργικών πρακτικών. Ανταλλάχθηκαν εμπειρίες από άλλες περιοχές της Ευρώπης, γεγονός που

διεύρυνε τους ορίζοντες των τοπικών κοινωνιών, παρέχοντας νέα γνώση και πρακτικές που μπορούν να εφαρμοστούν και τοπικά. Οι τοπικές κοινωνίες συμφώνησαν ότι οι στρατηγικές αυτές προσφέρουν νέες ευκαιρίες ανάπτυξης και συνεργασίας, ενώ η πιστοποίηση προϊόντων φιλικών προς την αρκούδα και η διαχείριση των καρποφόρων δέντρων μπορεί να συμβάλει στην ενίσχυση της τοπικής οικονομίας και στην προώθηση του οικολογικού τουρισμού.

4. Συνολική Αξιολόγηση της Δράσης C1

Η Δράση C1 του έργου LIFE ARCPROM έπαιξε καθοριστικό ρόλο στην ενίσχυση της συνεργασίας μεταξύ διαφορετικών ενδιαφερομένων μερών και στη διαμόρφωση νέων στρατηγικών για τη συνύπαρξη ανθρώπων και αρκούδων. Οι Πλατφόρμες Συνύπαρξης και οι Ανοιχτές Εκδηλώσεις-Εργαστήρια αποτέλεσαν δύο βασικά εργαλεία για την προώθηση του διαλόγου και τη συμμετοχή των τοπικών κοινοτήτων στη λήψη αποφάσεων και την ανάπτυξη βιώσιμων λύσεων. Παρά τη σημαντική πρόοδο, η διαδικασία δεν ήταν χωρίς προκλήσεις, κυρίως λόγω διαφορών στις προσεγγίσεις και αντιλήψεις των συμμετεχόντων και εμπλεκόμενων φορέων αλλά και παλαιότερων πρωτοβουλιών που δεν είχαν τα προσδοκώμενα αποτελέσματα.

Η συμμετοχή των ενδιαφερομένων, όπως κτηνοτρόφοι, μελισσοκόμοι, δασικές υπηρεσίες και τοπικές αρχές, ήταν θετική και πολυποικίλη. Μέσα από τους προβληματισμούς και τις προτάσεις που κατατέθηκαν, αναδείχθηκαν σημαντικά θέματα προς επίλυση και ρεαλιστικές προτάσεις για την επίλυση των σχετικών συγκρούσεων. Ωστόσο, θέματα που έχουν επισημανθεί εδώ και πολύ καιρό και παραμένουν άλυτα με βάση όσα δηλώνουν οι ενδιαφερόμενοι, όπως η διαδικασία των αποζημιώσεων των ζημιών που προκαλεί η αρκούδα αλλά και η μη επιλεξιμότητα όσων δεν είναι κατ' επάγγελμα αγρότες για τις επιδοτήσεις για μέσα αποτροπής ζημιάς από αρκούδας, φαίνεται να δημιουργούν αντικίνητρα και επιφυλακτικότητα. Επίσης, κάποιες κοινότητες έδειξαν διστακτικότητα στην υιοθέτηση νέων πρακτικών, κυρίως λόγω οικονομικών περιορισμών και απογοήτευσης από προηγούμενες προσπάθειες που δεν είχαν τα αναμενόμενα αποτελέσματα. Ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα τέτοιων τοποθετήσεων αναφέρθηκαν σε προηγούμενες προσπάθειες για τυποποίηση προϊόντων, όπως το μέλι. Αυτό δείχνει ότι υπάρχει ανάγκη για έναν σχεδιασμό που θα συμπεριλαμβάνει και έναν απολογισμό των σχετικών πρωτοβουλιών του παρελθόντος αλλά για την ανανέωση των σχέσεων εμπιστοσύνης με τις τοπικές κοινωνίες.

Επιπλέον, η απουσία μιας εμπεδωμένης κουλτούρας συμμετοχής και η αδυναμία ενδεδειγμένης παρακολούθησης των αποτελεσμάτων των συνεδριάσεων δυσχέραναν την αποτελεσματικότητα της διαβούλευσης. Παράλληλα, υπήρξε διαφοροποίηση στις αντιλήψεις των συμμετεχόντων, ειδικά ως προς τη χρονική κλίμακα των σχετικών παρεμβάσεων. Οι αγρότες και οι κτηνοτρόφοι εξέφρασαν ανησυχίες για τις άμεσες οικονομικές επιπτώσεις από την παρουσία των αρκούδων, ενώ οι περιβαλλοντικές ΜΚΟ εστίασαν στη μακροπρόθεσμη διατήρηση του είδους και στην ανάγκη για ευρύτερη συνεργασία.

Οι Πλατφόρμες και οι Ανοιχτές Εκδηλώσεις απέφεραν ποικίλα αποτελέσματα. Οι Πλατφόρμες λειτούργησαν ως χώροι διαλόγου και λήψης αποφάσεων, προωθώντας τη συμμετοχική διαδικασία και διαμορφώνοντας κοινές στρατηγικές για την αντιμετώπιση των προκλήσεων της συνύπαρξης ανθρώπων και αρκούδων. Από την άλλη, οι Ανοιχτές

Εκδηλώσεις επικεντρώθηκαν στην παροχή ανατροφοδότησης από το ευρύ κοινό των περιοχών ως προς τις κεντρικές πρωτοβουλίες που είναι σε εξέλιξη ή σχεδιάζονται με στόχο τη βελτιστοποίηση των σχετικών εγχειρημάτων. Ιδιαίτερα ενθαρρυντικές ήταν στην τελευταία περίοδο των συμμετοχικών διαδικασιών οι προτάσεις από συμμετέχοντες για την συμπερίληψη στην ημερήσια διάταξη συγκεκριμένων θεμάτων, γεγονός που αντανακλά την υιοθέτηση των διαδικασιών από τους συμμετέχοντες.

Το γενικό μας συμπέρασμα είναι ότι οι συμμετέχοντες αναγνώρισαν τη σημασία των συμμετοχικών διαδικασιών για τη διευκόλυνση της συνύπαρξης τοπικών-κοινωνιών-αρκούδων όχι μόνο κατά τη διάρκεια του προγράμματος LIFE ARCPROM αλλά και μετά την ολοκλήρωση του προγράμματος. Προς την κατεύθυνση αυτή αναμένεται να αποβούν καθοριστικές πρωτοβουλίες που θα συνδέσουν τις Πλατφόρμες και τις Ανοιχτές Εκδηλώσεις με προτάσεις χρηματοδότησης επόμενων σχετικών δράσεων όπως αυτές στο πλαίσιο των "Εξυπνων Χωριών" αλλά και με την Εθνική Πλατφόρμα για τα Μεγάλα Σαρκοφάγα, η οποία θα λειτουργήσει στο πλαίσιο της νέας προγραμματικής συμφωνίας μεταξύ της Ευρωπαϊκής Επιτροπής και της Κοινοπραξίας που έχει αναλάβει την υλοποίηση κεντρικών και περιφερειακών ευρωπαϊκών συμμετοχικών διαδικασιών για τα μεγάλα σαρκοφάγα (Support for Coexistence with Large Carnivores Contract number: N° 09.0201/2023/907799/SER/ENV.D.3).

Η κλιματική αλλαγή και οι μεταβολές στην αγροτική ύπαιθρο με βασικό αποτέλεσμα την κοινωνική ερημοποίηση αποτελούν πρόσθετες προκλήσεις. Οι αλλαγές στις χρήσεις γης φαίνεται να επιδεινώνουν τις συγκρούσεις μεταξύ ανθρώπων και αρκούδων, καθώς τα ζώα αναζητούν νέες πηγές τροφής πιο κοντά σε κατοικημένες περιοχές. Η μείωση του πληθυσμού στις αγροτικές περιοχές, σε συνδυασμό με την οικονομική πίεση, εντείνει αυτά τα προβλήματα, καθώς οι λιγότεροι κάτοικοι δυσκολεύονται να διαχειριστούν τις συνέπειες της παρουσίας των αρκούδων. Παράλληλα, μία από τις μεγαλύτερες προκλήσεις για τις κοινότητες είναι η μείωση του πληθυσμού, καθώς και η γενικευμένη απογοήτευση από την κεντρική και εν μέρει και την τοπική διοίκηση. Αυτά τα ζητήματα δημιουργούν ένα αίσθημα αδυναμίας, που μπορεί να επηρεάσει τη βιωσιμότητα των αποτελεσμάτων της Δράσης. Το ζήτημα εντείνεται από την έλλειψη ευκαιριών απασχόλησης για τους νέους/ες. Οι Στρατηγικές Τοπικής Ανάπτυξης που συν-δημιουργήθηκαν στο πλαίσιο των «Εξυπνων Χωριών», αλλά και οι ευκαιρίες που θα προκύψουν μέσα από την Εθνική Πλατφόρμα για τα Μεγάλα Σαρκοφάγα μπορούν να μειώσουν αυτές τις επιπτώσεις, δημιουργώντας τις προϋποθέσεις για την ευρεία διάχυση καλών πρακτικών και για την ανάδειξη βιώσιμων αναπτυξιακών επιλογών.

Διαχείριση Εθνικών Πάρκων και Κοινωνικές Διαστάσεις

Η αποτελεσματική διαχείριση των Εθνικών Πάρκων και η ενίσχυση της συνεργασίας και διαβούλευσης με τις τοπικές κοινότητες και τα ενδιαφερόμενα μέρη είναι καθοριστικής σημασίας για τη βιωσιμότητα των μελλοντικών δράσεων συνύπαρξης. Οι Πλατφόρμες και οι Ανοιχτές Εκδηλώσεις αποτέλεσαν ένα πρώτο βήμα προς την κατεύθυνση αυτή, προωθώντας τη συμμετοχική λήψη αποφάσεων. Ωστόσο, είναι απαραίτητο να ληφθούν υπόψη οι κοινωνικές διαστάσεις της άγριας ζωής, ώστε να εξασφαλιστεί η συνέχιση και η βιωσιμότητα των συμμετοχικών διαδικασιών στο μέλλον. Η συμμετοχική λήψη αποφάσεων μπορεί να ενισχύσει την εμπιστοσύνη και τη συνεργασία μεταξύ των εμπλεκόμενων φορέων. Για να διασφαλιστεί η μακροπρόθεσμη βιωσιμότητα τέτοιων πρωτοβουλιών, οι πλατφόρμες πρέπει να ενσωματωθούν σε τοπικές δομές όπως εκείνες

που υποστηρίζονται από τον ΟΦΥΠΕΚΑ, εξασφαλίζοντας έτσι τη συνέχιση της συνεργασίας και της λήψης αποφάσεων σε τοπικό επίπεδο.

5. Συμπεράσματα

Η Δράση C1 του έργου LIFE ARCPROM κατέδειξε τη σημασία της συμμετοχικής διαδικασίας για τη διαμόρφωση βιώσιμων στρατηγικών συνύπαρξης μεταξύ ανθρώπων και αρκούδων. Παρά τις προκλήσεις, το έργο έθεσε μια ισχυρή βάση για τη συνέχιση των δράσεων στο μέλλον, όπου οι δράσεις θα πρέπει να επικεντρωθούν στην περαιτέρω ενίσχυση της συμμετοχής των τοπικών κοινοτήτων στη λήψη των σχετικών αποφάσεων.

Η αρκούδα προκαλεί ζημιές στην αγροτική παραγωγή αλλά και θέματα ασφάλειας σε μερικές περιπτώσεις, ωστόσο αυτά δεν είναι τα σημαντικότερα προβλήματα που έχουν να αντιμετωπίσουν οι τοπικές κοινωνίες.

Οι συμμετέχοντες/ουσες είχαν δύο βασικές επιφυλάξεις ως προς οποιοδήποτε είδος συμμετοχικές διαδικασίες στις περιοχές του έργου, και αυτές είναι, πρώτα, η μείωση του ανθρώπινου πληθυσμού των τοπικών κοινωνιών που οδηγεί σε μια κοινωνική ερημοποίηση και, μετά, η διάχυτη και διαχρονική απογοήτευση από την κεντρική διοίκηση και σε έναν βαθμό και από την τοπική αυτοδιοίκηση. Οι δύο αυτές επιφυλάξεις οδηγούν σε ένα και πάλι διάχυτο αίσθημα αδυναμίας παρέμβασης των τοπικών κοινωνιών σε μια σειρά από ζητήματα, μεταξύ άλλων και σε θέματα διαχείρισης της άγριας ζωής και της συνύπαρξης των τοπικών κοινωνιών με την αρκούδα.

Κατά τη διάρκεια του έργου, όμως, παρατηρήσαμε ότι οι συμμετέχοντες άρχισαν να βάζουν θέματα στην ημερήσια διάταξη και των πλατφορμών και των ανοιχτών εργαστηρίων και φάνηκε, εν μέρει, έστω, να υιοθετούν τη διαδικασία και να θέλουν να λάβουν μέρος ενεργητικά σε αυτή.

Οι περισσότερες προβληματικές που αναδείχθηκαν στις συμμετοχικές διαδικασίες της Δράσης C1 ανέδειξαν άμεσα ή έμμεσα ότι η παρουσία της αρκούδας στις περιοχές του έργου μπορεί να συμβάλλει στην ενίσχυση ή επαναφορά της πολυδραστηριότητας στις τοπικές κοινωνίες.

6. Αναφορές

Hovardas, T. (2018). A methodology for stakeholder analysis, consultation and engagement in large carnivore conservation and management. In: T. Hovardas (Ed.), *Large Carnivore Conservation and Management: Human Dimensions* (pp. 79-96). London: Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781315175454>.

Hovardas, T. (2020). A Social Learning Approach for Stakeholder Engagement in Large Carnivore Conservation and Management. *Frontiers in Ecology and Evolution*, 8, 525278. <https://doi.org/10.3389/fevo.2020.525278>.

LIFE ARCPROM

ΑΝΘΡΩΠΟΣ
ΥΟΜΟ
HUMAN

ΑΡΚΟΥΔΑ
ORSO
BEAR

LIFE18 NAT/GR/000768

Improving human-bear coexistence in 4 National Parks of South Europe

Final Report of Action C1

Resoconto finale dell'Azione C1

Τελική έκθεση δράσης C1

September 2024

Authors

Anna Crimella, Giovanna Di Domenico, Antonio Antonucci. Maiella National Park.

Suggested citation

Crimella A., A. Antonucci & G. Di Domenico. Final Report of Action C1, LIFE18 NAT/GR/768 ARCPROM. September 2024.

Table of contents

SUMMARY	22
RIASSUNTO	23
ΠΕΡΙΛΗΨΗ	24
CHAPTER 1: ACTION C1.1 - STAKEHOLDER CONSULTATION AND INVOLVEMENT	26
SUBCHAPTER 1.1 IDENTIFICATION OF SHS CATEGORIES AND LISTENING ACTIVITIES.....	26
SUBCHAPTER 1.2 SWOT ANALYSIS AND DATA VALIDATION	26
CHAPTER 2: C1.2 – LOCAL PLATFORM FOR COEXISTENCE BETWEEN PEOPLE AND BEARS	28
SUBCHAPTER 2.1 STAKEHOLDERS PLATFORM	28
SUBCHAPTER 2.2 WORKSHOPS	32
SUBCHAPTER 2.3 DISSEMINATION OF RESULTS	34
ANNEX 1 – SWOT ANALYSIS IN ACTION C1.1	35
ANNEX 2 – STAKEHOLDERS’ PLATFORM’S ACTION PLAN	37

SUMMARY

Action C1 – “Stakeholder consultation and involvement” is made up of two different sub-actions. C1.1 - Stakeholder analysis, preparatory to the subsequent C1.2, consists of all the activities of identifying the interests present in the territory regarding human-bear coexistence, as well as establishing their relative importance based on their involvement in the subsequent consultation phase. C1.2 - Local platforms for coexistence between human and bear, is instead focused on the definition and organization of a participatory path aimed at identifying, in a shared manner, the best solutions to facilitate coexistence between those who live and work in the territory and the bear.

In the Maiella National Park (MNP), the C1.1 action phase of identifying and listening to Stakeholders was not carried out within the LIFE ARCPROM project since, as reported in the project proposal, this phase had already been carried out with the research work of Prof. Lina Calandra (University of L'Aquila) in the years 2017-2020. The results of the research were made available to the Life ARCPROM Project: thanks to the in-depth work of mapping, cataloguing, listening to the main stakeholders, it was possible to have a complete list of categories on which to carry out the analysis activity and then proceed to the identification of the names to be involved in the subsequent phase C1.2. The preparatory analysis phase for the planning of the participatory path took the form of compiling a SWOT Analysis for each category, which highlighted for each of them the strengths, weaknesses, threats and risks connected to their involvement (Annex C1.1 Swot Analysis).

Thanks to the results of the research work, together with the SWOT Analysis conducted as part of Action C1.1, it was possible to have a Stakeholder Table divided into 10 different categories of subjects and over 120 organizations or individual representatives of the same.

The Stakeholder Table, updated and improved throughout the project, constituted the starting point for the involvement and participation path of action C1.2.

Within this action, two different lines of intervention were carried out: the organization of the actual Stakeholder Platform, which met regularly from 2021 to 2024, made up of representatives of the identified organizations, and the preparation of Workshops dedicated instead to the local communities of the Maiella National Park territory, individual citizens, users of the territory, associates of the organizations participating in the Platform.

Overall, the MNP organized 6 meetings of the Stakeholder Platform, accomplishing the project objective to arrive at the definition of concrete actions for coexistence that would involve the actors participating in the platform, starting from the identification of a reference scenario that characterized the desired future for their territory.

In order to achieve this objective, it was decided to organize the participatory path using the TOC (Theory of Change), based on a virtuous circular path that allowed participants to arrive at improvement actions in successive steps, starting from the definition of a mission shared.

The meetings took place every six months, over a period of 3 years from June 2021 to March 2024.

A total of about 30 organizations were involved over the years, with a number of participants varying from 17 to 25 at each meeting. All Platform meetings were held in person (in compliance with the regulations imposed for the containment of the pandemic caused by the SARS-CoV-2 virus), at the PNM headquarters in Sulmona.

The workshops dedicated to the local community followed the various phases of the Stakeholder Platform work: the results gradually achieved were shared with the citizens or users of the Park territory, in order to enrich its contents, collect different perceptions and points of view. Given the size of the Park territory, in order to facilitate the participation of individuals as much as possible, the Workshops were organized in the area, choosing the countries most affected by the presence of the bear and/or by the risk of the onset of human-bear conflict and including when possible more densely populated population centers to contact as many people as possible. A total of 6 workshops were held in 5 villages of the Park reaching over 110 people whose opinions were collected and integrated into the work of the platform.

The work of the platform concluded with the drafting of an action plan to be implemented where also timing and assignment of responsibilities are reported. In addition, platform participants were given the opportunity to start carrying out the activities envisaged in the plan thanks to the funding provided by WWF Italy using residual funds from the LIFE ARCPROM project. From April to July 2024, a team made up of three stakeholders (tourism cooperatives) therefore carried out bear-themed environmental education activities, in accordance with the drawn-up plan which sees the increase in knowledge about bears and people's awareness as one of the main themes to promote human-bear coexistence.

RIASSUNTO

L'azione C1 – Consultazione e coinvolgimento degli Stakeholder, si compone di due differenti sotto-azioni. La C1.1 – Analisi degli stakeholder, propedeutica alla successiva C1.2, consta in tutte le attività di individuazione degli interessi presenti sul territorio in materia di coesistenza uomo-orso, nonché a stabilirne l'importanza relativa in funzione del loro coinvolgimento nella successiva fase di concertazione. La C1.2 - Piattaforme locali per la convivenza tra uomo e orso, è invece incentrata nella definizione e organizzazione di un percorso partecipativo volto a individuare, in maniera condivisa, le migliori soluzioni per facilitare la convivenza fra chi vive e opera sul territorio e l'orso.

Nel Parco Nazionale della Maiella (PNM), la fase dell'azione C1.1 di individuazione e ascolto degli Stakeholder non è stata svolta nell'ambito del progetto LIFE ARCPROM poiché, come riportato nel proposal del progetto, questa fase era stata già svolta con il lavoro di ricerca della prof.ssa Lina Calandra (Università degli Studi dell'Aquila) negli anni 2017-2020. Gli esiti della ricerca sono stati messi a disposizione del Progetto Life ARCPROM: grazie all'approfondito lavoro di mappatura, catalogazione, ascolto dei principali stakeholder, è stato possibile disporre di un completo elenco di categorie su cui svolgere l'attività di analisi per poi procedere all'individuazione dei nominativi da coinvolgere nella successiva fase C1.2. La fase di analisi propedeutica alla progettazione del percorso partecipativo, si è concretizzata nella compilazione di un'Analisi SWOT per ogni categoria, che mettesse in evidenza per ognuna di esse i punti di forza, di debolezza, le minacce e i rischi connessi al loro coinvolgimento (Annex C1.1 Swot Analysis).

Grazie agli esiti del lavoro di ricerca, unitamente alla SWOT Analysis condotta nell'ambito dell'Azione C1.1, è stato possibile disporre di una Tabella degli Stakeholder articolata in 10 differenti categorie di soggetti e oltre 120 organizzazioni o singoli rappresentanti delle stesse.

La Tabella degli Stakeholder, aggiornata e migliorata durante tutto lo svolgimento del progetto, ha costituito il punto di partenza per il percorso di coinvolgimento e partecipazione dell'azione C1.2.

All'interno di tale azione si è proceduto su due filoni di intervento differenti: l'organizzazione della Piattaforma degli Stakeholder vera e propria, che si è riunita con cadenza regolare dal 2021 al 2024, costituita dai rappresentanti delle organizzazioni individuate, e l'allestimento di Workshop dedicati invece alle comunità locali del territorio del Parco Nazionale della Maiella, singoli cittadini, fruitori del territorio, associati delle organizzazioni partecipanti alla Piattaforma.

Complessivamente il PNM ha organizzato 6 incontri della Piattaforma degli Stakeholder, con la finalità, come da progetto, di giungere alla definizione di azioni concrete per la coesistenza che vedessero impegnati gli attori coinvolti, a partire dall'individuazione di uno scenario di riferimento che connotasse il futuro desiderato per il proprio territorio.

Al fine di raggiungere tale obiettivo, si è deciso di organizzare il percorso partecipativo ricorrendo alla TOC (Teoria del Cambiamento), basata su un percorso virtuoso circolare che consentisse ai partecipanti di arrivare per step successivi alle azioni di miglioramento, partendo dalla definizione di una mission condivisa.

Gli incontri hanno avuto cadenza semestrale, nell'arco di 3 anni da giugno 2021 a marzo 2024.

Le Organizzazioni coinvolte sono state circa 30 nel corso degli anni, con un numero di partecipanti variabile fra i 17 e i 25 ad ogni incontro. Tutti gli incontri della Piattaforma si sono tenuti in presenza (nel rispetto delle regolamentazioni imposte per il contenimento della pandemia causata dal virus SARS-CoV-2), presso la sede del PNM in Sulmona.

I Workshop dedicati alla comunità locale hanno seguito le varie fasi di lavoro della Piattaforma degli Stakeholder: i risultati via via raggiunti sono stati condivisi con i cittadini o i fruitori del territorio del Parco, al fine di arricchirne i contenuti, raccogliere percezioni e punti di vista differenti. Considerate le dimensioni del territorio del Parco, al fine di agevolare il più possibile la partecipazione dei singoli, i Workshop sono stati organizzati sul territorio, scegliendo i paesi maggiormente interessati dalla presenza dell'orso e/o dal rischio di insorgenza del conflitto uomo-orso e includendo quando possibile centri abitativi più densamente popolati per contattare il maggior numero di persone possibile. In totale sono stati svolti 6 workshop in 5 paesi del Parco che hanno consentito di raggiungere oltre 110 persone le cui opinioni sono state raccolte e integrate nel lavoro della piattaforma.

Il lavoro della piattaforma si è concluso con la redazione di un piano di azioni da implementare completo di tempistica e assegnazione delle responsabilità. In aggiunta, ai partecipanti alla piattaforma è stata data la possibilità di iniziare a svolgere le attività previste nel piano usufruendo di un finanziamento erogato dal WWF Italia utilizzando fondi residui del progetto LIFE ARCPROM. Da aprile a luglio 2024, una squadra composta da tre stakeholder (cooperative turistiche) ha dunque svolto attività di educazione ambientale a tema orso, in accordo con il piano redatto che vede nell'aumento delle conoscenze sull'orso e della consapevolezza delle persone uno dei temi principali per promuovere la coesistenza uomo-orso.

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Δράση C1 – Η διαβούλευση και η συμμετοχή των ενδιαφερομένων αποτελείται από δύο διαφορετικές επιμέρους δράσεις. C1.1 - Η ανάλυση των ενδιαφερομένων, προπαρασκευαστική για την επόμενη δράση C1.2, συνίσταται σε όλες τις δραστηριότητες προσδιορισμού των συμφερόντων που υπάρχουν στην περιοχή του έργου σχετικά με τη συνύπαρξη ανθρώπου και αρκούδας, καθώς και στον καθορισμό της σχετικής σημασίας τους με βάση τη συμμετοχή τους στην επακόλουθη φάση διαβούλευσης. C1.2 - Οι τοπικές πλατφόρμες για συνύπαρξη μεταξύ ανθρώπου και αρκούδας, επικεντρώνονται στον καθορισμό και την οργάνωση μιας συμμετοχικής δομής που στοχεύει στον εντοπισμό, με κοινό τρόπο, των βέλτιστων δυνατών λύσεων για τη διευκόλυνση της συνύπαρξης μεταξύ αυτών όσων ζουν και εργάζονται στην περιοχή του έργου και της αρκούδας.

Στο Εθνικό Πάρκο Maiella (PNM), η φάση δράσης C1.1 για τον εντοπισμό και την καταγραφή των απόψεων των ενδιαφερομένων μερών δεν πραγματοποιήθηκε στο πλαίσιο του έργου LIFE ARCPROM, καθώς, όπως αναφέρεται στην πρόταση έργου, αυτή η φάση είχε ήδη πραγματοποιηθεί με το ερευνητικό έργο της καθ. Lina Calandra (University of L'Aquila) τα έτη 2017-2020. Τα αποτελέσματα της έρευνας τέθηκαν στη διάθεση του Life ARCPROM Project: Η λεπτομερής χαρτογράφηση και καταγραφή των απόψεων των κύριων ενδιαφερόμενων μερών κατέληξε σε μια πλήρη λίστα κατηγοριών με βάση τις οποίες πραγματοποιήθηκε η δραστηριότητα ανάλυσης και στη συνέχεια ακολούθησε ο προσδιορισμός των εμπλεκόμενων στην επόμενη φάση C1.2. Η προπαρασκευαστική φάση ανάλυσης για τον σχεδιασμό της συμμετοχικής δομής έλαβε τη μορφή κατάρτισης μιας ανάλυσης SWOT, η οποία υπογράμμιζε για κάθε ένα από τα ενδιαφερόμενα μέρη τις δυνάμεις, τις αδυναμίες, τις ευκαιρίες και τις απειλές που συνδέονται με τη συμμετοχή τους (Παράρτημα C1.1 Ανάλυση Swot).

Χάρη στα αποτελέσματα της ερευνητικής εργασίας, μαζί με την Ανάλυση SWOT που διεξήχθη ως μέρος της Δράσης C1.1, κατέστη δυνατό να υπάρξει ένας πίνακας ενδιαφερομένων μερών που περιέλαβε 10 διαφορετικές κατηγορίες θεμάτων με συνεισφορά από περισσότερους από 120 οργανισμούς ή μεμονωμένους εκπροσώπους.

Ο Πίνακας Ενδιαφερομένων Μερών, ο οποίος ενημερώνονταν καθ' όλη τη διάρκεια του έργου, αποτέλεσε το σημείο εκκίνησης για τη διαδρομή συμμετοχής στη δράση C1.2.

Στο πλαίσιο αυτής της δράσης, πραγματοποιήθηκαν δύο διαφορετικές κατευθύνσεις παρέμβασης: η οργάνωση της Πλατφόρμας Ενδιαφερομένων Μερών, η οποία συνεδρίαζε τακτικά από το 2021 έως το 2024, αποτελούμενη από εκπροσώπους των αναγνωρισμένων οργανισμών, και η προετοιμασία εργαστηρίων αφιερωμένων στις τοπικές κοινωνίες στην περιοχή του Εθνικού Πάρκου Maiella, σε μεμονωμένους πολίτες, εμπλεκόμενες κοινωνικές ομάδες, και σε συνεργάτες των οργανισμών που συμμετέχουν στην Πλατφόρμα.

Συνολικά, το PNM διοργάνωσε 6 συναντήσεις της Πλατφόρμας Ενδιαφερομένων Μερών, με στόχο, σύμφωνα με το έργο, να καταλήξει στον καθορισμό συγκεκριμένων δράσεων συνύπαρξης που θα εμπλέκουν τα ενδιαφερόμενα μέρη, ξεκινώντας από τον προσδιορισμό ενός σεναρίου αναφοράς που χαρακτήριζε το επιθυμητό μέλλον για την περιοχή του έργου.

Για να επιτευχθεί αυτός ο στόχος, αποφασίστηκε να οργανωθεί η συμμετοχική διαδρομή χρησιμοποιώντας τη Θεωρία της Αλλαγής (Theory of Change), με βάση μια κυκλική πορεία που επέτρεπε στους συμμετέχοντες να καταλήξουν σε στοχευμένες ενέργειες σε διαδοχικά βήματα, ξεκινώντας από τον ορισμό μιας κοινής αποστολής.

Οι συναντήσεις πραγματοποιούνταν κάθε έξι μήνες, σε μια περίοδο 3 ετών από τον Ιούνιο του 2021 έως τον Μάρτιο του 2024.

Κατά τη διάρκεια των ετών αυτών συμμετείχαν περίπου 30 οργανισμοί με έναν αριθμό συμμετεχόντων που κυμάνθηκε μεταξύ 17 και 25 σε κάθε συνάντηση. Όλες οι συναντήσεις της Πλατφόρμας πραγματοποιήθηκαν αυτοπροσώπως (σε συμμόρφωση με τους κανονισμούς που προβλέφθηκαν για τον περιορισμό της πανδημίας που προκλήθηκε από τον ιό SARS-CoV-2), στα κεντρικά γραφεία του PNM στη Sulmona.

Τα εργαστήρια που επικεντρώθηκαν στην τοπική κοινωνία ακολούθησαν τις διάφορες φάσεις εργασίας της Πλατφόρμας Ενδιαφερομένων Μερών: τα αποτελέσματα που επιτεύχθηκαν σταδιακά κοινοποιήθηκαν στους πολίτες ή τους χρήστες του Πάρκου, προκειμένου να εμπλουτιστεί το περιεχόμενό τους, να καταγραφούν διαφορετικές αντιλήψεις και απόψεις. Δεδομένου του μεγέθους του Πάρκου, και προκειμένου να διευκολυνθεί όσο το δυνατόν περισσότερο η συμμετοχή, τα εργαστήρια οργανώθηκαν επιλέγοντας χωρικά τα σημεία που επηρεάζονται περισσότερο από την παρουσία της αρκούδας ή/και από τον κίνδυνο εμφάνισης σύγκρουσης ανθρώπου και αρκούδας. Τη ίδια στιγμή, έγινε προσπάθεια να συμπεριληφθούν, όπου είναι δυνατόν, πιο πυκνοκατοικημένα πληθυσμιακά κέντρα για να δοθεί δυνατότητα συμμετοχής σε όσο το δυνατόν περισσότερα άτομα. Συνολικά, πραγματοποιήθηκαν 6 εργαστήρια σε 5 περιοχές του Πάρκου που επέτρεψαν να προσεγγιστούν πάνω από 110 άτομα των οποίων οι απόψεις συγκεντρώθηκαν και ενσωματώθηκαν στις εργασίες της πλατφόρμας.

Οι εργασίες της πλατφόρμας ολοκληρώθηκαν με τη σύνταξη σχεδίου δράσης που θα υλοποιηθεί πλήρως με χρονοδιάγραμμα και σχετική ανάθεση αρμοδιοτήτων. Επιπλέον, δόθηκε η ευκαιρία στους συμμετέχοντες στην πλατφόρμα να ξεκινήσουν τις δραστηριότητες που προβλέπονται στο σχέδιο εκμεταλλευόμενοι τη χρηματοδότηση που παρέχεται από το WWF Ιταλίας χρησιμοποιώντας υπολειπόμενα κεφάλαια από το έργο LIFE ARCPROM. Από τον Απρίλιο έως τον Ιούλιο του 2024, μια ομάδα αποτελούμενη από τρία ενδιαφερόμενα μέρη (τουριστικούς συνεταιρισμούς) πραγματοποίησε δραστηριότητες περιβαλλοντικής εκπαίδευσης με εστίαση στις αρκούδες, σύμφωνα με το καταρτισμένο σχέδιο που θέτει την αύξηση της γνώσης για τις αρκούδες και την ευαισθητοποίηση των ανθρώπων ως ένα από τα κύρια θέματα για την προώθηση της συνύπαρξης ανθρώπου και αρκούδας.

Chapter 1: Action C1.1 - Stakeholder consultation and involvement

Start date: 01/04/2020

End date: 31/01/2021

The objective of Action C1.1, preparatory to the subsequent C1.2, was the identification, mapping and analysis of the stakeholders to be involved in the Stakeholder Platform to be established, whose task was to arrive at the definition of concrete actions for the human-bear coexistence (Apennine brown bear in the Maiella National Park).

The action, as defined in the context of the proposal, starts from the identification of the main stakeholder categories involved and proceeds with a careful listening activity carried out through interviews. The results of these interviews is used to analyze stakeholders specific characteristics, linked to the territorial context, and then proceed with the study of the best ways to involve them within the participatory process.

Subchapter 1.1 Identification of SHs categories and listening activities

As foreseen in the project proposal, the Maiella National Park did not develop the listening activity within the ARCPROM project, since in the immediately preceding years MNP conducted, together with the University of L'Aquila, an in-depth investigative action on its territory aimed precisely at identifying key stakeholders and listening to them through interviews. The results of this research are summarized in two substantial reports, entirely acquired by the ARCPROM project team in order to enhance them and continue with the activities envisaged in Action C1.

As part of this preliminary work, around 400 interviews were carried out with local actors, organized into 3 main groups: Institutional (public administrations and agencies or bodies required by law), Local operators (producers, service providers, users, etc.) and interface (trade associations, professional associations, trade unions, etc.).

In order to homogenize the results of the listening activity in the PNM with the activities conducted in the other National Parks involved in the LIFE ARCPROM, all the mapped actors have been grouped into the following categories:

- Managing body of the protected area
- Territory managers (Region and Provinces)
- Local administrations
- Forestry services and pasture management
- Surveillance bodies and veterinary Health Service (ASL)
- Local producers (beekeepers, breeders, shepherds, truffle hunters)
- Entities operating in tourism
- Hunters
- Associations

Subchapter 1.2 SWOT Analysis and data validation

For each of the categories identified, an in-depth analysis was developed, through the SWOT Analysis (Strength, Weaknesses, Opportunities, Threats) methodology, in order to best qualify the stakeholders to be involved, evaluating in detail the best ways to engage them.

The report entitled "SWOT Analysis", sent as an attachment to the Mid Term Report, contains the details of the analysis conducted, the summary of which is also reported in Attachment 1 of this document.

In order to validate the SWOT Analysis method, an assessment of objectivity was conducted through an concordance test between operators (verified with the Kendall test) comparing the SWOT classification of 2

different experts, one of which was external to the project. This evaluation, which had a positive outcome (Kendall W value 0.94 → Very good agreement), guaranteed a greater level of impartiality on the responses.

For each category names and contacts have been identified.

For almost all of the subjects, a targeted listening activity was also conducted in order to illustrate the aims of the ARCPROM project and involve them in the subsequent participatory process.

Overall, in its definitive version, the Stakeholder Table is divided into 10 different categories, for over 120 names. The only change in the composition of the table was the addition of the category "experts of the Life Safe Crossing project", which became necessary following the identification of the topic "accidents with wildlife" as one of the topics of main importance/ interest for the stakeholders participating in the platform meetings.

Chapter 2: C1.2 – Local Platform for coexistence between people and bears

Start date: 01/01/2021

End date: 30/09/2024

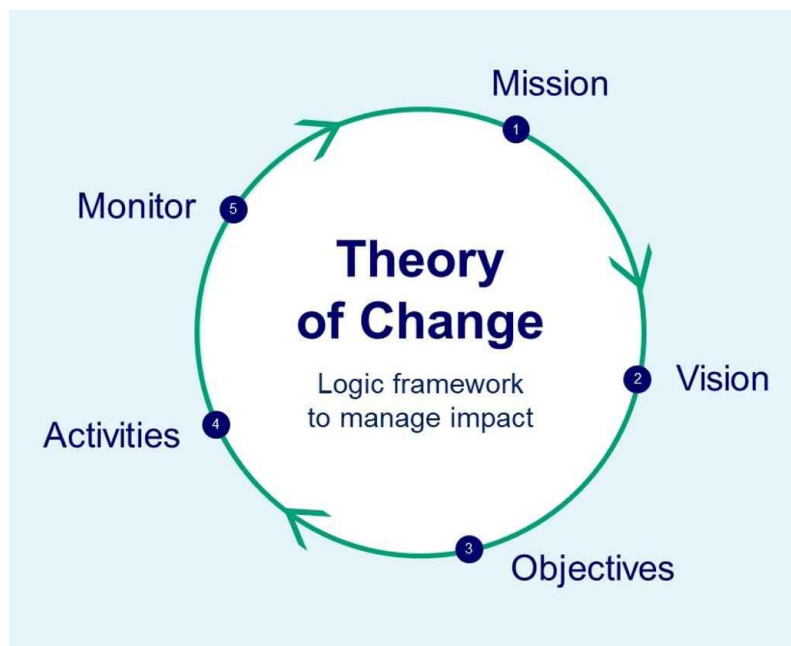
Through action C1.2 it is intended to systematize all the stakeholders affected by the presence of the brown bear (Apennine brown bear, in the case of the MNP) to bring out any conflicting positions, mitigate any conflict and arrive at the definition of possible joint actions for human-bear coexistence in the territory.

As foreseen in the proposal, the participatory path in the MNP was divided into two main lines: the actual Stakeholder Platform, in which representatives of the organizations identified in action C1.1 participated, and the annual Workshops, opened to the community, in order to extend the collection of perceptions on the topic of coexistence as much as possible, as well as to share and enrich the results progressively achieved by the Platform.

The planning of the participatory path actually began already during the previous sub-action C1.1 and took a few months: the PNM community, in fact, had no experiences of inclusive paths of listening and active participation. In addition to the actual planning of the path and its sharing with the management and technicians of the PNM, a preliminary outreach phase was started aimed at illustrating the structure of the project and the new working methods to the most relevant actors for the success of the path, in view of its actual start.

Subchapter 2.1 Stakeholders Platform

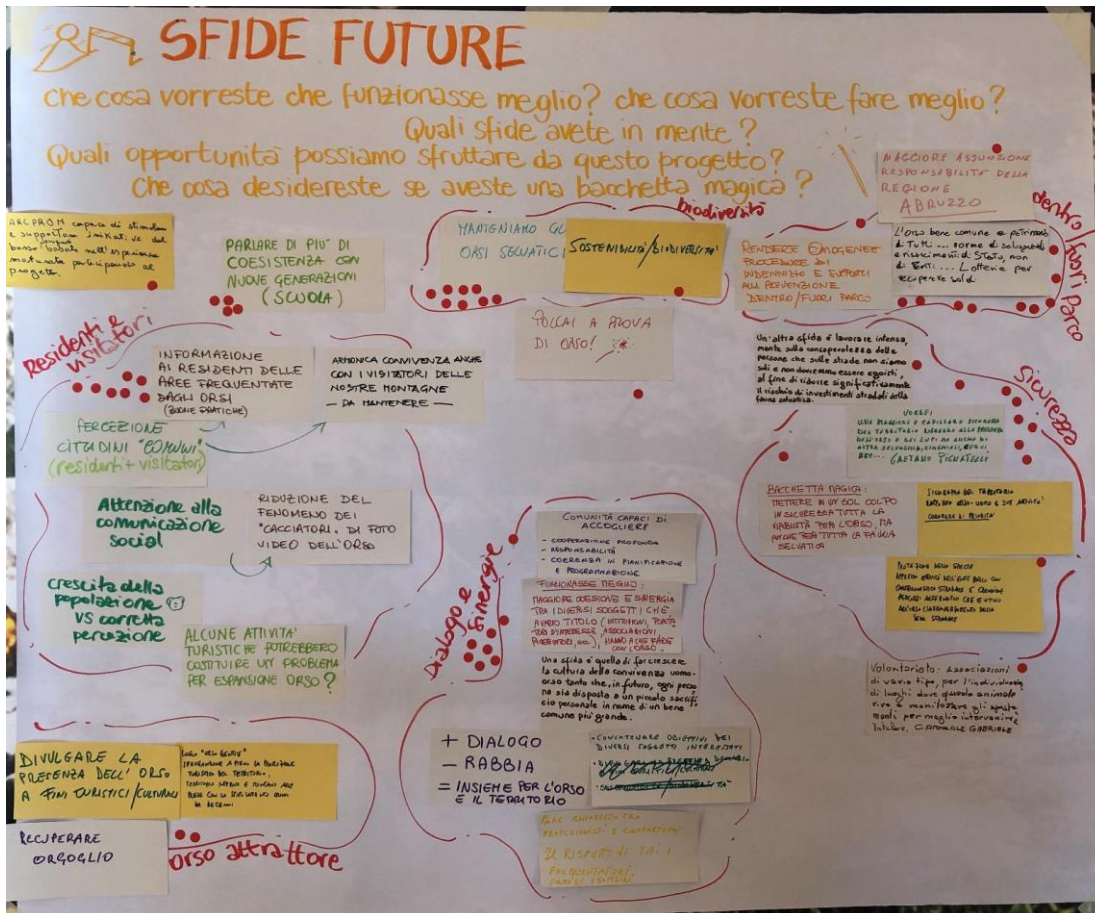
Considering the novelty connected to the implementation of a participatory path in the Park territory, as well as the objectives of the C1.2 action, it was decided to apply the TOC (Theory of Change) method, a rigorous and participatory process through which members of the proposing organization (MNP) and the stakeholders, during planning managed by a facilitator, have articulated their long-term objectives and identified the conditions that they consider necessary to achieve them. These conditions are represented in the predefined outcomes and illustrated in a causal model (*results chain*).

The Mission (**Conception and experimentation of effective forms of coexistence between human activities and bears present in the territory of the Maiella National Park**) is defined within the Life ARCPROM Project itself.

The Vision (or Reference Scenario) was developed by the participants in the participatory process (stakeholders): all those who have an interest in the topic and legitimately have expectations for their future, in relation to the problem addressed. Through step-by-step work, the vision of the SHs Platform was formulated as follows: **The Apennine brown bear lives in the wild, in a territory where humans also live.**

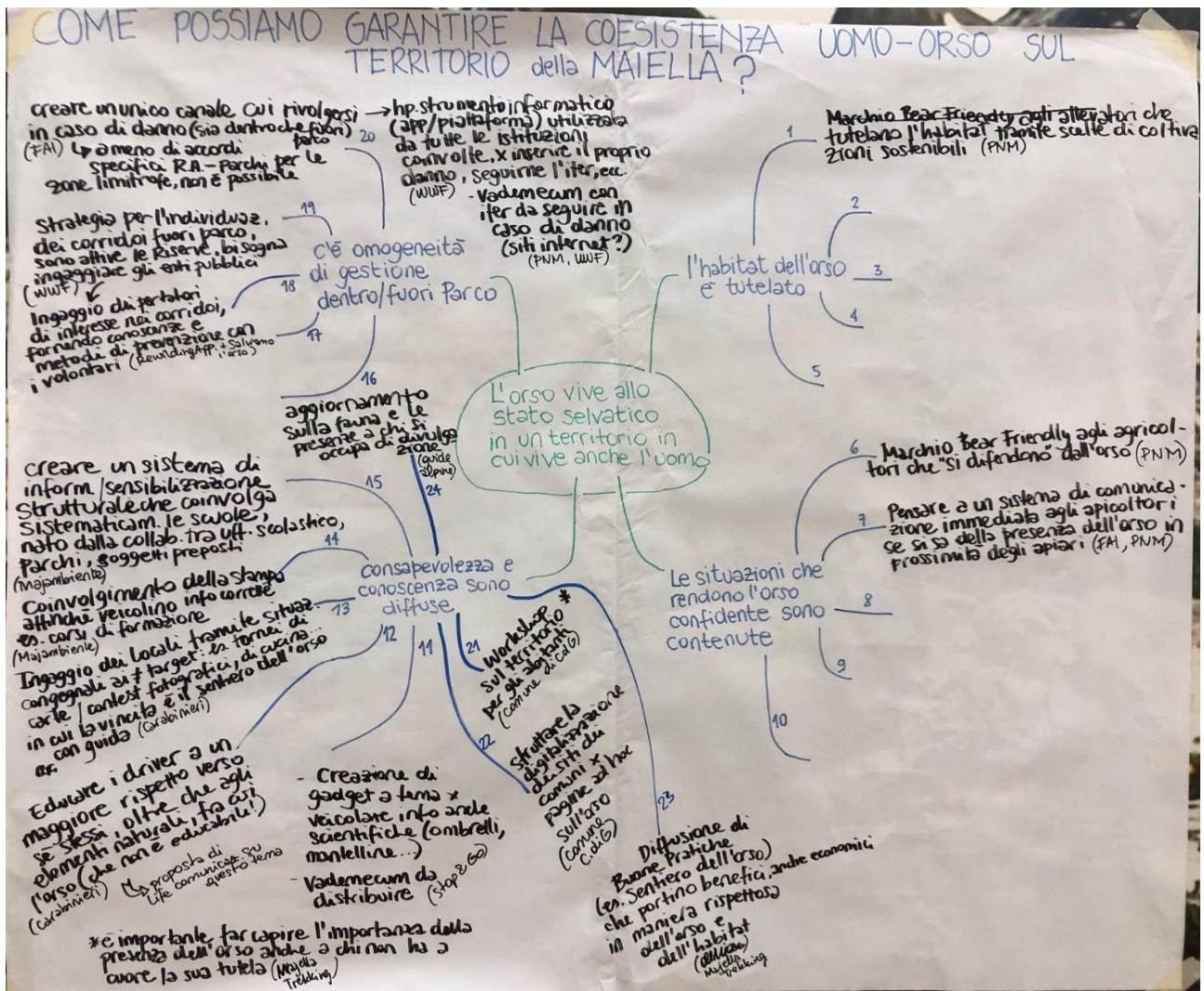
The following figure illustrates the work-in-progress of defining the reference scenario and its structuring into priority themes.

Based on the macro-themes that make up the vision for the future, the stakeholders were accompanied in an in-depth work which, starting from the critical issues identified for each theme, led to clearly identifying the specific objective:

- There is homogeneity of management inside and outside the Park
- Knowledge and awareness are spread in the local community (residents and tourists)
- The situations that make the bear confident are mitigated and contained
- The bear's habitat is protected

Based on their skills and the interests of the categories represented, the stakeholders then worked on proposing actions that responded to the identified objectives. The following figure summarizes the work-in-progress of this activity.

Once the action identification phase was concluded, the participants were asked to work on their project details, to then arrive at the formulation of an actual Action Plan, divided into 4 specific objectives, with indications of the subjects involved in the various actions and the reference times for their implementation (Annex 2).

The Plan, as reported in the attachment, is the result of the work carried out during the platform meeting and constitutes a starting point to draw on for the development of new plans and ideas. For this reason some actions are not detailed. Some of them are underway, while others require feasibility analyses, which will be the subject of the after-Life phase works.

In this phase a dialogue and exchange of relevant information with the technicians involved in the LIFE20 NAT/NL/1107 Bear-Smart Corridors project, and participating to the Stakeholder Platform, were established. The comparison with this project, implemented in the territories adjacent to those of the Maiella National Park, was useful in order to enhance experiences and good practices in a coordinated and non-divergent manner.

The last months of the project were dedicated to the launch of some actions by both the proposing body (MNP) within its sphere of competence, and by some of the organizations participating in the Platform, even in an associated form with each other.

In addition to what was foreseen in the original project, thanks to a contribution allocated by WWF Italy it was possible to launch a funding call aimed at implementing the actions contained in the Action Plan, addressing the organizations participating in the platform. Thanks to project savings, WWF could in fact allocate 5,000.00 Euros, used plan and implement coexistence actions. This task gave great concreteness to the process and credibility to the subjects involved who, in this way, demonstrated to really care about the

implementation of the drafted plan in the territory. In addition the contributions provided by the participants in the process was also enhanced.

Among the award criteria of the funding call, we highlight:

- overall relevance and relevance to the topics indicated in the plan resulted from the Platform activity;
- number of Platform organizations involved in carrying out the action;
- estimated number of recipients reached by the activity.

The winner of the call was a group of 3 organizations participating in the Platform, with the project "Facciamo la festa all'orso!", focused on environmental education and territorial animation activities on the theme of coexistence. The implementation of the activities included in the winning project concluded at the end of June 2024.

In conclusion, the following table summarizes the data of the meetings conducted by the Platform: dates of the meetings, participants, topics covered.

Meeting n.	Date	Organizations present	Topics covered
1	30/06/21	22	Start of the process, presentations, goals and actions of the Life ARCPROM; Activities already carried out/underway in the area regarding coexistence; Expectations and challenges for the future: scenario building
2	28/10/21	24	Identification of specific objectives for macro-themes; Identification of critical issues; Identification of the expected change for macro-themes; Link to Life Safe Crossing
3	05/07/22	17	Update on the progress of Life ARCPROM actions; Update on the results of the 1st annual Workshop; Obstacles and opportunities for the realization of the defined scenario
4	29/11/22	17	Summary of the work carried out (expected impact and intermediate results); Construction of the map of actions to reach them
5	15/06/23	25	Update on the progress of Life ARCPROM actions (in particular on the Bear Friendly label); Update on the results of the second annual WS Construction of the Platform Action Plan
6	19/03/24	18	Update from participants on the progress of the Action Plan actions; Presentation of the winning project of the Call; Expectations regarding the future of the Platform

The meeting reports are provided as per deliverable.

In conclusion, activities foreseen in Action C1 in the Maiella National Park were implemented according to the project proposal and the Action objectives were totally accomplished. An important additional achievement is the promotion of the plan implementation phase, concretely implemented through the funding call developed by WWF Italia addressed to the organizations participating in the platform. This contribution contributed to counter one of the typically most critical phases of participatory processes, which often lack concreteness precisely in the implementation phase following co-planning. In this way, MNP, WWF Italy and the 3 beneficiaries of the funding sent a strong signal of commitment on the topic of coexistence, showing their willingness to collaborate actively to achieve the objectives set together with the stakeholders.

Subchapter 2.2 Workshops

As foreseen in the proposal, annual Workshops (WS) were organized in MNP in parallel to the work of the Stakeholder Platform in order to build a broader consensus in the territory and share the results progressively achieved by the Platform.

Given the size of the Park territory, the non-homogeneous interest in the theme of coexistence (higher in the municipalities affected by the presence of problematic/confident bears) and the reluctance of the inhabitants to move to participate in information meetings, it was decided to experiment a traveling form of Workshop, setting up actual information and listening points in the territories most suitable to raise awareness or in critical areas for the social acceptance of the Apennine brown bear (municipalities already affected by phenomena of direct human-bear interaction such as the frequenting of chicken coops by problematic/confident bears). The meetings were organized with the support of some organizations participating in the Platform.

Thanks to the help of ad hoc posters, it was possible to explain the project and collect observations from the local population in 5 different areas of the Park.

The first WS was replicated in 4 municipalities in April and September 2022: Sulmona, San Valentino in Abruzzo Citeriore, Palena and Pescocostanzo, and was dedicated to the presentation of the project as well as to the thematic macro-areas that constitute the scenario built by Stakeholder platform, with focus on main critical issues and specific objectives.

For each of the themes, the project technicians involved described the elements that emerged and collected additional requests, observations and answered questions and curiosities on the topic.

The following photos illustrate some outcomes and moments of the first annual WS.

The second annual WS was set up in Sulmona in May 2023, in conjunction with the final Life Safe Crossing conference.

On this occasion, the Action Plan of the Stakeholder Platform was presented to the community, in summary form, to obtain feedback on the actions formulated and any other ideas to be included.

Also in this case, the project technicians answered questions and curiosities about the bear and the forms of coexistence.

The following images show a moment of the consultation and the outcome of the work on the actions formulated by the Platform.

The third and last annual WS was conducted in November 2023 in Pratola Peligna.

In order to involve all age groups of the community in the consultation, it was decided to address the last workshop to the older students of the Agricultural Institute (17-18 year age group), the future stakeholders of the Park regarding the themes of coexistence.

The work carried out was divided into different moments:

- selection and sending of articles/readings published in local and national media in view of the meeting,
- technical introduction on the Apennine brown bear (notes of biology, ethology, and critical approach to reading news - how to recognize fake news, based on the articles sent previously),
- role play (how a multistakeholder consultation table works: let's simulate the adults' Platform),
- What can I do to improve coexistence.

The following table shows the attendance data and the dates of the WS conducted:

Workshop n.	Date	Place	N. of participants
1a	02/04/22	Sulmona e San Valentino in Abruzzo Citeriore	34
1b	24/09/22	Palena and Pescocostanzo	25
2	17/05/23	Sulmona	25

3	161123	Agricultural Institute in Pratola Peligna	>25
---	--------	--	-----

The Workshops' reports are provided as per deliverable.

Subchapter 2.3 Dissemination of results

The participatory path conducted in action C1.2 and its outcomes were the subject of narration and dissemination in various contexts:

- Within the seminar cycle "Participatory Ecology: a multidisciplinary reflection", organized by the Tor Vergata University of Rome, 15 May 2023, with a speech entitled Participation to promote human-bear coexistence: an example from the Maiella National Park.
- As part of the Final Conference of the Life Safe Crossing project, 18 May 2023, with a speech entitled The LIFE SAFE CROSSING theme as a need of the local community: how the topic emerged within the Life ARCPROM.
- As part of the University Master's degree Mountain-Able: programming and planning for the sustainable development of the mountains, organized by the Polytechnic of Milan, 1 March 2024, with a speech entitled How to promote human-bear coexistence: an example from the Maiella National Park.

Annex 1 – SWOT Analysis in Action C1.1

ARCPROM - LIFE18 NAT/GR/000768

Action C1.1 – Stakeholders Analysis

Object - The following SWOT analysis aims to systematize strengths, weaknesses, opportunities and threats connected to the participation activities to be developed in action C1.2, concerning coexistence between human activities and the bear presence in the territory of the Majella National Park.

For this purpose, it was considered important to include, for each stakeholder category, reflections concerning any aspect that must be taken into consideration in organizing the participatory process: eg. the "power" held by the stakeholder (which determines a high degree of potential influence on the success of the project), its intervention capacities (existing or potential) on the territory, on the habitat or on the bear itself, up to the perception about the bear presence.

Source data – As foreseen by the project, no specific interviews were carried out in order to fill in the following template, with the exception of two interviews, carried out with MNP technicians and with the editor of the report "Communication and participation in the Majella Park - Actors, dynamics and shared choices for the management of environmental conflict and the presence of the bear", based on an accurate survey commissioned by the Park at the University of L'Aquila, for which over 400 interviews were conducted throughout the territory.

Sample selection (from the original survey) – We offer a brief summary of the sample selection activity conducted in the mentioned study:

For the construction of the Stakeholders map, 3 main categories of subjects have been identified:

- Category A - Institutional actors: Local Authorities, public bodies and agencies provided by law, with specific profiles and tasks in reference to specific functions of the Government and partially also of the Park.
- Category B - Local operators: public and private stakeholders, divided into three categories: Local producers, Service providers, Local users.
- Category C - Interface actors: public and private subjects who, despite their total autonomy, carry out tasks that somehow intercept those specific of the Park.

Once the categories were identified, the directories were built starting from the Park's available data (subsequently integrated) and then, has been defined the number of actors to be involved for each category. In addition to an equal representation of each category of actors, a criterion of geographical distribution was taken into consideration: 7 areas were identified (including the entire territory of the Municipalities affected by the presence of the Majella National Park) on which the Stakeholders have been georeferenced and selected, so that each area could be equally represented.

Altogether 1.323 actors were registered: 105 from category A, 1136 from category B, 82 from category C. From these, 306 interviews were carried out and 402 persons listened (some interviews involved more actors simultaneously).

Data Analysis (from the original survey) – The definitive database, containing 306 files, was obtained following a long control work, on the Survey Monkey application, for checking the correct and complete compilation of the interviews, by verifying the correspondence between the general information relating to the interview (code interview; interviewer), reference geographic area, place, date and time of start / end of the interview), up to those of the the interviewee (personal data; interviewee's activities; etc.) present in the reference cards for interviewers.

The interviews were recorded and, in some cases, filmed. The average duration was one hour and the working climate was almost always friendly (the interviewers also had the task of assessing the availability of the people interviewed, in order to better evaluate the answers provided). The contents (always collected in discursive form) were summarized in the mentioned report.

SWOT template	Managing authorities of National Parks	Regional Authority (land management)	Local authorities	Forest Service and Pastures management	Surveillance bodies (national), Veterinary Public Service	Local Producers (bee keepers, stock breeders, farmers)	Locals engaged in tourism	Hunters	eNGOs
Strengths (internal, promoting goal)	<ul style="list-style-type: none"> • Promoter of the process • Holder of bears information and skills (ethology, numbers and damage management). • High knowledge of the territory 	<ul style="list-style-type: none"> • Information holder • High managerial power (planning and use of the territory, infrastructure and mobility) 	<ul style="list-style-type: none"> • High interest in the topic • High management power: L.A. manage a very large portion of natural areas (included woods and pastures) • Ownership of waste management 	Possibility to develop forestry and grazing practices aimed at improving the ecosystem functioning promoting biodiversity	<ul style="list-style-type: none"> • Veterinary service well established in the area thanks to the presence of both the Park and the National vet services.. • Well functioning chain of intervention in case of problems related to wildlife or damage to breeding. 	<ul style="list-style-type: none"> • Breeders and farmers do not see the bear as a particularly problematic factor. • Damage to herds / flocks is limited thanks to the consolidated prevention methods in the Central Apennines territory (however there is a major agricultural problem related to ungulates) 	Widespread awareness of the environmental potential of the area, with particular regard to the presence of wildlife and the natural environment	Bear do not compete with hunters for prey (and hunters are aware of this)	High variety of subjects represented and high willingness to participate

Weaknesses (internal, hindering goal)	Poor familiarity with participatory tools and methodologies	<ul style="list-style-type: none"> Lack of a univocal strategy / direction regarding the management of the areas involved (in particular on the issue of habitat and wildlife protection). Lack of transparent management of forestry services: those in charge of the services seem not to be prepared and adequately trained. 	<ul style="list-style-type: none"> High fragmentation of the territory (39 Municipalities involved) Low human resources dedicated within the Municipalities due to the small size of the administered communities (possible difficulty in participating) 	<ul style="list-style-type: none"> Presence of monopoly consortia, few forestry companies, mainly from outside the region, with unskilled labor. Over-exploitation of pastures and land impoverishment, with consequent instability of the slopes and habitats. 	Lack of alignment between the territory management authorities and the surveillance bodies regarding regulations and management strategies	<ul style="list-style-type: none"> Presence of many "domestic" chicken coops, often not registered and managed in an informal manner, which attract bears even in urban contexts. High presence of truffle-collection activity often in violation of the park regulations (with consequent high presence of dogs). 	Shortage of actors due to: <ul style="list-style-type: none"> Scarcity of facilities, mostly managed by older people. Tourism discouraged by the difficulty of accessing various areas. Lack of structured tourist offer. 	<ul style="list-style-type: none"> Opposition to the limitations to hunting due to the presence of bears in particular situations. Misperception that the presence of bears automatically determines the hunting suspension 	Category associations: members are unlikely to give them a real power of representation, they have more administrative / bureaucratic functions (difficulty in involvement)
Opportunities (external, promoting goal)	Existence of listening channels with local SHs already open and consolidated in the years preceding the project	If involved, high capacity to improve habitat conditions, also in relation to the choices regarding infrastructural interventions and the assignment of management services (eg. Forestry)	Widespread awareness of the importance of the environmental and landscape issue for the revitalization of the territory	If involved, high potential for habitat improvement	Willingness to improve skills and alignment through the implementation of training/ updating courses and collaboration with territory management authorities.	Willingness of the Park to take charge of the distribution of damage prevention systems	Start-up of new tourist activities, mostly by foreigners (naturalistic tourism is highly appreciated especially among tourists from beyond the Alps)	Lack of homogeneity of thought about the topic addressed, within the same category of SHs	Lack of homogeneity of thought about the topic addressed, within the same category of SHs
Threats (external, hindering goal)	Local SHs have a variable perception of the Park, mainly due both to poor knowledge of the Park mission/regulations and actual restrictions on the use of the territory	Difficulty in identifying unique references within the organization (each department works independently)	Presence of administrators very politically aligned, able to hinder the project locally	<ul style="list-style-type: none"> Clear perception of the presence of organized crime in the forest/pastures management sector Lack of knowledge about the possibilities for the forests use by the community 	Presence of criminal episodes that are difficult to control, especially linked to forest fires that, beyond other things, reduce the available habitat	<ul style="list-style-type: none"> Difficulty in engaging chicken coop owners and in enforcing minimum management rules Tolerance of informal structures consolidated over time by the competent authorities (Municipalities and ASL Local Health Authority), also in relation to a regulatory confusion (overlapping of competences and indications). Occurrence of accidents for wildlife due to incorrect behavior of truffle collectors (eg poisoning) 	<ul style="list-style-type: none"> Great disparity in presence / tourist approach between territories located on different sides of the Park Poor/difficult to implement use regulation in areas of environmental value or relevant habitat Poor training and education of guides and tourists 	<ul style="list-style-type: none"> Risk of bears disturbance by hunting, or accidents (exchange of identity boar-bear) Existence of cases of poaching 	Possible reluctance to express real interest in a public context and risk of taking uniform positions consolidated over time among "similar" actors

Progetto Life ARC PROM, Bentornato orso gentile

Action Plan

Stakeholders Platform

Drafted on 30/06/2023

The bear's habitat is protected, through:

	Who/with whom	What	When
The recognition of the Bear Friendly label to farmers who make sustainable and environmentally friendly cultivation choices	Partners of Life Bear Smart Corridors	Establishment of a Bear Fund Network with local businesses that work in compliance with the principles of human-bear coexistence	From 2023 onwards
A strategy for identifying corridors also outside the Park and other protected areas	Region, municipalities, Parks + Carabinieri Forestali (Forestry Service)	Definition of a common strategy (CCFFs can contribute with local knowledge)	By now
Maintaining habitats as exclusive as possible: it is man who has to adapt	Partners of Life Bear Smart Corridor	Creation of information panels for the dissemination of good behavior practices in areas with the presence of bears	From 2023 onwards
Supervision, repression of incorrect behaviour, prevention and protection of the habitat	<ol style="list-style-type: none"> 1. Carabinieri Forestali (Forestry Service) 2. Truffle hunters association "Associazione Micologica Tartufai Abruzzesi" 3. Truffle hunters association "Associazione Micologica Tartufai Abruzzesi" 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Surveillance of the territory and sanctioning of incorrect behaviour 2. Truffle Hunter 10+ Project (waste collection and forest cleaning activities during the search for truffles) 3. Monitoring activities in the area and communication of important observations to the Park 	<ol style="list-style-type: none"> 1. in progress 2. in progress 3. in progress

The situations that make the bear confident are contained, through:

	Who/with whom	What	When
The development of a communication system that allows beekeepers to be notified in the event of the presence of a bear in the area (where known)	MNP cooperating with beekeepers' trade associations	Dialogue with trade associations → establishment of a consolidated channel for the dissemination of information	Starts in the next 6 months

The recognition of the Bear Friendly label to farmers who correctly use damage prevention measures	MNP cooperating with beekeepers' trade associations	<ol style="list-style-type: none"> 1. identification of regulations for beekeepers, to obtain the label 2. dissemination and communication to promote the brand and give visibility to the awarded producers 	In progress
The incentive to use fences also for cultivated areas and chicken coops	<ol style="list-style-type: none"> 1. Salviamo l'Orso, Rewinding Apennines, Life BSC 2. Region, Parks, Carabinieri Forestali (Forestry Service) 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Supply of information material, organization of training sessions, assembly of fences and instruction manuals 2. (CCFFs can deal with information and awareness in the area) 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Partly immediately, partly from 2024 2. by now
Bear-proof waste collection systems, following the example of other Italian realities (Pozza di Fassa, TN)	<ol style="list-style-type: none"> 1. MNP in cooperation with Municipalities and waste collection companies 2. Partner of Life Bear Smart Corridors 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Definition of a system that makes the waste inaccessible to the bear, based on local situations (PNM promotes good practices in Municipalities and requires the activation of companies in this sense) 2. Purchase and install bear-proof dumpsters in bear-friendly communities 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Already in progress and will continue 2. from 2024

Knowledge and awareness are spread in the local community, through:

	Who/with whom	What	When
A structured information system that involves schools, through collaboration between the school office, the Park and the operators who deal with environmental education	<ol style="list-style-type: none"> 1. Environmental Education Centers with Museum Facilities, Park Guides, Maiella National Park and School Office 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Organization of training activities for teachers and primary and secondary school students: development of multi-year training and didactic projects to be included in the institutes' training offer 	<ol style="list-style-type: none"> 1. School year 2023-2024

	<ol style="list-style-type: none"> 2. Partner Life BSC, schools in the ecological corridors between protected areas and bear-friendly communities 3. Pronatura, possibly with technicians from the Park or within the association 4. Environmental Guides Abruzzo (Chieti), in collaboration with forest guards and AIGAE 5. Carabinieri Forestali in collaboration with environmental educators and teachers 	<p>→ the bear as the key to regional cultural reunification!</p> <ol style="list-style-type: none"> 2. Meetings and entertainment/education activities with students 3. Theoretical and local meetings dedicated to schools of different levels, including universities, involving expert teachers 4. Meetings at the schools of Chieti, Torrecchia, Magliano, Rocca Montepiano 5. Collaboration in the dissemination of correct information in schools, with interventions both in the classroom and outdoors 	<ol style="list-style-type: none"> 2. From 2024 3. Fall 2024 or spring 2025 4. School year 2023-2024 5. School year 2023-2024
<p>Awareness meetings in the Park Municipalities (and not only), to reach everyone, even those who do not care about bear protection</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Rewilding Apennines, Salviamo l'Orso and partners of Life BSC 2. Environmental Guides Abruzzo (Chieti) + Scout 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Meetings with the administrations outside the Park to disseminate the information to be transmitted to citizens 2. Organization of outings for Scouts and families on the bear path 	<ol style="list-style-type: none"> 1. From now on 2. Ottobre 2023
<p>The involvement of different segments of the population, through dedicated channels designed specifically for each of them (e.g. card tournaments, photography contests, cooking competitions, etc.) in which the prize is a guided tour of the bear path</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. MNP + Environmental Education Centers 2. WWF and Park in collaboration with hotel institutes, starred chefs, art academies, winemakers... 3. Centers and museum structures of the Maiella National Park + Park itself and Municipalities 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Organization of themed weeks or weekends, on topics of interest (e.g. what to do in case of a meeting); card tournaments at senior clubs and as a prize basket of bear-friendly products 2. Organization of the "bear friend" concorso (bear friendly themed culinary); "bear" flavored dessert or ice cream; impromptu themed art shows; bear friendly wine (honey style) 3. Organization of "A day for bears": a celebration spread across all the Municipalities of the Park, with a 	<ol style="list-style-type: none"> 1. ... 2. In one year

	<ol style="list-style-type: none"> 4. Partners Life BSC + MNP 5. Environmental Guides Abruzzo (Chieti), in collaboration with Forestry Service and AIGAE 	<p>gathering of bestial names and surnames, bear-themed readings, etc.</p> <ol style="list-style-type: none"> 4. Exchange of experiences and good practices between Life projects (ARCPROM and BSC) 5. "Dinner with the bear": organization of an awareness dinner, with a visit to the bear path as a reward 	<ol style="list-style-type: none"> 3. From October 2023 4. From 2024 5. Spring 2024
The involvement of local media to disseminate correct information (e.g. dedicated training courses)	<ol style="list-style-type: none"> 1. MNP + journalists association 2. WWF Abruzzo + journalists association 3. Partner Life BSC and local associations 4. Pronatura 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Training activities (with credits); organization of "let's interview the bear" moments on the occasion of particular events, with the aim of transmitting and disseminating correct information 2. Training activities (with credits) 3. Collaboration in the dissemination of correct information in the local media (need to "form a common front" on the information to be disseminated: news and good practices regarding coexistence) 4. Involvement of local media through contact with journalists who deal with environmental issues 	<ol style="list-style-type: none"> 1. In 6 months 2. Activity already carried out, replicable in the next 6 months 3. By now 4. Next fall or spring
The creation of dedicated pages on the websites of the Municipalities, which explain what to do in different situations involving the bear	MNP + Municipalities	Creation of a specific page on the topic on the Park website and reference banners to be inserted on the Internet pages of the Municipalities	In 6 months
The dissemination of Good Practices (such as the Bear Trail in Campo di Giove), which have a triple purpose: educational,	Partners of Life BSC	Theatrical representations on coexistence	From 2024

protection of the species and reminder for the territory			
The creation of themed gadgets to convey scientific information (e.g. umbrella) and handbooks to be distributed	<ol style="list-style-type: none"> 1. MNP + fragile categories (e.g. prisoners) 2. WWF + local craftsmen 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Production of plantable paper (containing seeds) to be given away in visitor centers to those who spend over a certain amount on bear-themed gadgets 2. Bear-themed gadgets made with crochet or bobbin 	<ol style="list-style-type: none"> 1. ... 2. In one year
Update on attendance and numbers for those who work in dissemination (guides, educators, companions, ...)	Salviamo l'Orso + Rewilding Apennines + Protected areas	Collaboration in the organization of update meetings in the different areas	By now
The improvement of local communication, directly on the paths, by increasing the signs explaining how to behave in the event of an encounter	<ol style="list-style-type: none"> 1. MNP 2. Partner of Life BSC 3. Pronatura, in collaboration with other organizations that curate the content 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Creation of specific signs on the behavior to be followed in case of encounters with wildlife, to be placed near very busy paths or priority areas 2. Installation of interpretive panels at the main wildlife sighting points (including within villages) 3. Search for sponsors to finance the creation of the signage 	<ol style="list-style-type: none"> 1. ... 2. From 2024 3. ...

Homogeneity of management is guaranteed, inside and outside the Park, through:

	Chi/con chi	Cosa	Quando
--	-------------	------	--------

Sharing a strategy for identifying safe corridors outside protected areas	<ol style="list-style-type: none"> 1. MNP + Region 2. Salviamo l'Orso, Rewilding Apennines + Protected areas, Region, monitoring network 3. Carabinieri Forestali (Forestry Service) 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Continuation of the ongoing dialogue between the Park and the Region 2. Collecting and sharing information 3. Collaboration and support in identifying corridors, as well as in systematizing all the information available in the area 	<ol style="list-style-type: none"> 1. In progress 2. by now 3. from the end of 2024
Involvement of the local community (within these corridors) so that "bear-friendly" communities are created	<ol style="list-style-type: none"> 1. Partner Life BSC + MNP, Municipalities, Associations 2. Carabinieri forestali (Forestry Service) 3. WWF (oasis and volunteers) + Park, Municipalities, Carabinieri Forestali (Forrestry Service) 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Dissemination of good practices of human-bear coexistence; collaboration in the safety of ecological corridors (fences and "closure" of wells) 2. Collaboration with local associations to spread "bear-friendly" behavior. In particular, meetings in the area (schools, meeting places, ...), measures to incentivize and repress incorrect behaviour 3. Organization of bear tours 	<ol style="list-style-type: none"> 1. In progress 2. From next year 3. In the next 6 months, for summer tour
The establishment of a single channel to turn to in the event of bear damage, for example an IT tool in which to insert your case, which automatically refers to the relevant authority, or a handbook on the procedure to follow in the event of damage	<ol style="list-style-type: none"> 1. MNP + Regione with a coordination role 2. FAI Abruzzo 3. Salviamo l'Orso, Rewilding Apennines + Protected areas and Region 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Creation of a valid handbook explaining what to do in case of damage from a bear, request for compensation, available incentives, etc. 2. Dissemination to beekeepers of the link for filling out compensation requests or the handbook on what to do in case of ... 3. Sharing data on damage in municipalities outside the Park and establishment of Bear Intervention Units 	<ol style="list-style-type: none"> 1. ... 2. ... 3. By now (sharing data), from 2024 (BIU)

	4. Carabinieri Forestali + Park, Environmental Ministry, Regions	4. Collaboration in the creation of the handbook, dissemination of a possible new method, in addition to the collection of complaints	4. From 3 months to 1 year
--	--	---	----------------------------

Annex 1. Date, park, total number of participants, and agenda points for all events organized within the frame of Action C1 of LIFE ARCPROM

Serial No of event	Date (YY/MM/DD)	Park (face-to-face = f2f or online)	Type of event	No of participants	Agenda point 1	Agenda point 2	Agenda point 3	Agenda point 4	Agenda point 5	Agenda point 6	Agenda point 7	Agenda point 8
1	210630	f2f	Platform in Maiella National Park	22	Work in progress on human-bear coexistence	Expectations and challenges for the future	Construction of the scenario	Prioritization of the main themes				
2	210702	Online	Platform in Rodopi Mountain-Range National Park	17	Platforms for human-bear coexistence in LIFE ARCPROM	Operational Plan of Platforms	Establishment and operation of working groups	Letter to authorities for including electric fences in the RDP	Letter to interested parties for eliminating illegal poisoned baits			
3	210716	Online	Platform in Prespa National Park	12	Platforms for human-bear coexistence in LIFE ARCPROM	Operational Plan of Platforms	Establishment and operation of working groups	Letter to authorities for including electric fences in the RDP				

4	210831	Online	Platform in Northern Pindos National Park	20	Platforms for human-bear coexistence in LIFE ARCPROM	Operational Plan of Platforms	Establishment and operation of working groups	Letter to authorities for including electric fences as in the RDP					
5	211028	f2f	Platform in Maiella National Park	24	identification of specific objectives for each scenario theme	identification of critical issues	identification of the expected change for each theme	Link with the Life Safe-Crossing project					
6	220223 & 220224	Online	Workshop with participants from all three Greek National Parks	139	Stakeholder platforms for human-bear coexistence in Europe	Networks for exchanging livestock guarding dogs	Good practices for electric fences	Bear Emergency Teams	Good practices for eliminating the illegal poisoned baits	Optimizing waste management for human-bear coexistence	Employing Regional Operation Plans for promoting human-bear coexistence	Participatory scenario development	
7	220402	f2f	Workshop in Maiella National Park - Sulmona and San Valentino	34	Collection of perceptions on human-bear coexistence	Collection of observations (critical points VS strengths) on Platforms priorities							

8	220705	f2f	Platform in Maiella National Park	17	Update on the progress of ARCPROM project actions	Feedback from workshop and questionnaires	Information on the ethology of the Apennine brown bear	Obstacles and opportunities for the realization of the reference scenario					
9	220924	f2f	Workshop in Maiella National Park - Palena and Pescocostanzo	25	Collection of perceptions on human-bear coexistence	Collection of observations (critical points VS strengths) on Platform priorities							
10	221018	f2f	Platform in Prespa National Park	16	Key deliverables of LIFE ARCPROM	National Action Plan for the Brown Bear	Greek Prioritized Action Framework and bear conservation	Participatory scenario development					
11	221018	f2f	Workshop in Prespa National Park	14	Key deliverables of LIFE ARCPROM	Platforms for human-bear coexistence in Europe and Greece	Bear Emergency Teams	Interventions in the road network for eliminating traffic accidents with bears	Prevention and compensation of damages caused by bears	Developmental opportunities and challenges based on bear presence			

12	221019	f2f	Platform in Northern Pindos National Park	14	Key deliverables of LIFE ARCPROM	National Action Plan for the Broen Bear	Greek Prioritized Action Framework and bear conservation	Participatory scenario development				
13	221019	f2f	Workshop in Northern Pindos National Park	9	Key deliverables of LIFE ARCPROM	Platforms for human-bear coexistence in Europe and Greece	Bear Emergency Teams	Interventions in the road network for eliminating traffic accidents with bears	Prevention and compensation of damages caused by bears	Developmental opportunities and challenges based on bear presence		
14	221024	f2f	Platform in Rodopi Mountain-range National Park	37	Key deliverables of LIFE ARCPROM	National Action Plan for the Broen Bear	Greek Prioritized Action Framework and bear conservation	Participatory scenario development				
15	221024		Workshop in Rodopi Mountain-range National Park	36	Key deliverables of LIFE ARCPROM	Platforms for human-bear coexistence in Europe and Greece	Bear Emergency Teams	Interventions in the road network for eliminating traffic accidents with bears	Prevention and compensation of damages caused by bears	Developmental opportunities and challenges based on bear presence		

16	221129	f2f	Platform in Maiella National Park	17	Summary of expected impact and intermediate results to achieve it	Construction of the map of actions necessary to achieve intermediate results						
17	230425	f2f	Workshop in Rodopi Mountain-range National Park	27	Key deliverables of LIFE ARCPROM	Information about the Park	Update about LIFE ARCPROM	Open discussion about current issues concerning bear presence in the area	Anti-Poison Dog Units	Compensation of damages caused by bears by ELGA	Prevention and compensation of damages caused by bears	The new strategic plan of the Common Agricultural Policy
18	230426	f2f	Platform in Rodopi Mountain-range National Park	19	Key deliverables of LIFE ARCPROM	World Cafe for data collection purposes						
19	230508	f2f	Workshop in Prespa National Park	12	Key deliverables of LIFE ARCPROM	Information about the Park	Update about LIFE ARCPROM	Open discussion about current issues concerning bear presence in the area	Anti-Poison Dog Units	Compensation of damages caused by bears by ELGA	Prevention and compensation of damages caused by bears	The new strategic plan of the Common Agricultural Policy

20	230509	f2f	Platform in Prespa National Park	12	Key deliverables of LIFE ARCPROM	World Cafe for data collection purposes						
21	230510	f2f	Workshop in Northern Pindos National Park	25	Key deliverables of LIFE ARCPROM	Information about the Park	Update about LIFE ARCPROM	Open discussion about current issues concerning bear presence in the area	Anti-Poison Dog Units	Compensation of damages caused by bears by ELGA	Prevention and compensation of damages caused by bears	The new strategic plan of the Common Agricultural Policy
22	230511	f2f	Platform in Northern Pindos National Park	14	Key deliverables of LIFE ARCPROM	World Cafe for data collection purposes	Information about bear ecology					
23	230517	f2f	Workshop in Maiella National Park - Sulmona	25	Collection of observations on the draft action plan defined by the Platform							
24	230615	f2f	Platform in Maiella National Park	25	Update on the progress of the ARCPROM project (in	Construction of the Platform's action plan						

					particular on the Bear Frendly brand)							
25	231023	f2f	Workshop in Prespa National Park	27	Key deliverables of LIFE ARCPROM	Smart Villages	How digital technologies can improve the quality of life in rural areas of Greece	Improvement of the ELGA compensation regulation				
26	231024	f2f	Platform in Prespa National Park	18	Key deliverables of LIFE ARCPROM	Smart Villages	Design and implementation of Local Development Strategy (LDS)	Improvement of the ELGA compensation regulation				
27	231025	f2f	Workshop in Northern Pindos National Park	20	Key deliverables of LIFE ARCPROM	Smart Villages	How digital technologies can improve the quality of life in rural areas of Greece	Improvement of the ELGA compensation regulation				

28	231026	f2f	Platform in Northern Pindos National Park	12	Key deliverables of LIFE ARCPROM	Smart Villages	Design and implementation of Local Development Strategy (LDS)	Improvement of the ELGA compensation regulation					
29	231031	f2f	Workshop in Rodopi Mountain-range National Park	26	Key deliverables of LIFE ARCPROM	Smart Villages	How digital technologies can improve the quality of life in rural areas of Greece	Improvement of the ELGA compensation regulation					
30	231101	f2f	Platform in Rodopi Mountain-range National Park	15	Key deliverables of LIFE ARCPROM	Smart Villages	Design and implementation of Local Development Strategy (LDS)	Improvement of the ELGA compensation regulation					
31	231116	f2f	Workshop in Maiella National Park - Agricultural Institute of Pratola Peligna	25	Introduction to the Apennine brown bear	Role playing - simulating the SH Platform	Identification of improvement actions for the future of coexistence						

32	231218	Online	Workshop with participants from all three Greek National Parks	103	Key deliverables of LIFE ARCPROM	Smart Villages							
33	240319	f2f	Platform in Maiella National Park	18	Update from participants on the progress of the Action Plan	Presentation of winners of the WWF Italy tender for coexistence actions	Expectations regarding the future of the platform						
34	240404	f2f	Workshop in Rodopi Mountain-range National Park	22	Key deliverables of LIFE ARCPROM	Bear-friendly product certifications	Good practices regarding bear-friendly products						
35	240405	f2f	Platform in Rodopi Mountain-range National Park	7	Key deliverables of LIFE ARCPROM	Bear-friendly product certifications	Local development opportunities with reference to bear presence						
36	240409	f2f	Workshop in Northern	12	Key deliverable	Bear-friendly product	Good practices regarding						

			Pindos National Park		s of LIFE ARCPROM	certificatio ns	bear-friendly products						
37	240410	f2f	Platform in Northern Pindos National Park	10	Key deliverables of LIFE ARCPROM	Bear-friendly product certifications	Local development opportunities with reference to bear presence						
38	240411	f2f	Workshop in Prespa National Park	25	Key deliverables of LIFE ARCPROM	Bear-friendly product certifications	Good practices regarding bear-friendly products						
39	240412	f2f	Platform in Prespa National Park	11	Key deliverables of LIFE ARCPROM	The bear-friendly product certifications	Local development opportunities with reference to bear presence						
40	240722	f2f	Platform in Prespa National Park	5	Key deliverables of LIFE ARCPROM	Fruit trees and their contribution to wildlife conservation	Best practices and options for management of fruit trees in the						

							National Park					
41	240723	f2f	Workshop in Prespa National Park	25	Key deliverables of LIFE ARCPROM	Fruit trees and their contribution to wildlife conservation	Mapping of fruit trees in the project area					
42	240724	f2f	Workshop in Rodopi Mountain-range National Park	25	Key deliverables of LIFE ARCPROM	Fruit trees and their contribution to wildlife conservation	Mapping of fruit trees in the project area					
43	240725	f2f	Platform in Rodopi Mountain-range National Park	5	Key deliverables of LIFE ARCPROM	Fruit trees and their contribution to wildlife conservation	Best practices and options for management of fruit trees in the National Park					
44	240730	f2f	Platform in Northern Pindos National Park	6	Key deliverables of LIFE ARCPROM	Fruit trees and their contribution to wildlife conservation	Best practices and options for management of fruit trees in					

							the National Park					
45	240731	f2f	Workshop in Northern Pindos National Park	18	Visionary workshop within the frame of Vovoussa Festival	Sustainability of human-bear coexistence						
46	240925	Online	Workshop with participants from all three Greek National Parks	26	Reporting and overall discussion of participatory processes of LIFE ARCPROM Action C1 in Greece	Prospects for human-bear coexistence in Greece	Sustainability of Platforms established and operating in the frame of LIFE ARCPROM (Greek Platform for Large Carnivores; Smart Village projects)					

